

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vývoj veřejného dluhu v České republice a Estonsku

Development of Public Debt in the Czech Republic and Estonia

Student: Pavlína Koutná
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Pavčina Koutná**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Vývoj veřejného dluhu v České republice a Estonsku**
Development of Public Debt in the Czech Republic and Estonia

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Charakteristika veřejného dluhu
  3. Analýza vývoje veřejného dluhu České republiky a Estonska
  4. Komparace veřejného dluhu České republiky a Estonska
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratek
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

DRÁBEK, Antonín. *Hospodářský vývoj pobaltských republik 2000*. Praha: Balt-East, 2000. Nová Baltika; č. 14. ISBN 80-86383-03-2.
DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.
KARPOVÁ, Eva. *Vývoj zemí střední a východní Evropy v letech 1991 až 2003 (Stručný přehled – upravené vydání)*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0804-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 11.05.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Koutná
.....

Koutná Pavlína

Poděkování

Děkuji Ing. Natálii Uhrové, Ph.D. za rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	CHARAKTERISTIKA VEŘEJNÉHO DLUHU	8
2.1	VYMEZENÍ POJMU VEŘEJNÝ DLUH	8
2.2	OBSAHOVÁ DEFINICE VEŘEJNÉHO DLUHU	8
2.3	ROZPOČTOVÝ DEFICIT	9
2.3.1	<i>Rozlišení deficitů .....</i>	<i>10</i>
2.3.2	<i>Řešení rozpočtového deficitu .....</i>	<i>11</i>
2.3.3	<i>Rozpočtový deficit a jeho důsledky .....</i>	<i>11</i>
2.4	ČLENĚNÍ VEŘEJNÉHO DLUHU	12
2.4.1	<i>Čistý a hrubý dluh .....</i>	<i>12</i>
2.4.2	<i>Vnitřní a vnější státní dluh .....</i>	<i>13</i>
2.5	FORMY VEŘEJNÉHO DLUHU	14
2.6	DŮSLEDKY A ŘEŠENÍ VEŘEJNÉHO DLUHU	15
2.6.1	<i>Dluhová krize a dluhová past .....</i>	<i>16</i>
2.7	MAASTRICHTSKÁ KRITÉRIA	16
2.8	PAKT STABILITY A RŮSTU	17
2.9	METODIKY VYKAZOVÁNÍ VLÁDNÍHO DLUHU A DEFICITU	18
2.9.1	<i>Metodika ESA 1995 (European System of Integrated Economic Accounts) .....</i>	<i>19</i>
2.9.2	<i>Metodika vládní finanční statistiky (GFS 1986, resp. 2001 - Government Finance Statistic) ...</i>	<i>19</i>
3	ANALÝZA VÝVOJE VEŘEJNÉHO DLUHU ČESKÉ A ESTONSKÉ REPUBLIKY	21
3.1	ANALÝZA VÝVOJE VEŘEJNÉHO DLUHU ČESKÉ REPUBLIKY	21
3.1.1	<i>Transformace a vývoj České republiky (Československa) na začátku 90. let .....</i>	<i>21</i>
3.1.2	<i>Vývoj veřejného dluhu České republiky od transformace po vstup do Evropské unie .....</i>	<i>23</i>
3.1.3	<i>Vývoj zadluženosti územních samosprávných celků po vstup do EU .....</i>	<i>24</i>
3.1.4	<i>Důvody zvyšování státního dluhu České republiky .....</i>	<i>25</i>
3.1.5	<i>Transformační náklady .....</i>	<i>26</i>
3.1.6	<i>Náklady na státní dluh v letech 1995 – 2003 .....</i>	<i>27</i>
3.1.7	<i>Vývoj veřejného dluhu České republiky od vstupu do EU .....</i>	<i>28</i>
3.1.8	<i>Vývoj zadluženosti územních samosprávných celků od vstupu do Evropské unie .....</i>	<i>29</i>
3.1.9	<i>Struktura veřejného dluhu České republiky .....</i>	<i>30</i>
3.1.10	<i>Náklady na státní dluh České republiky po vstupu do EU .....</i>	<i>32</i>

3.2	ANALÝZA VÝVOJE VEŘEJNÉHO DLUHU ESTONSKÉ REPUBLIKY	33
3.2.1	<i>Transformace Estonské republiky a vývoj v 90. letech</i>	34
3.2.2	<i>Vývoj veřejného dluhu Estonska od transformace po vstup do Evropské unie</i>	35
3.2.3	<i>Vývoj veřejného dluhu Estonska od vstupu do Evropské unie</i>	36
3.2.4	<i>Struktura veřejného dluhu Estonska</i>	38
3.2.5	<i>Estonská státní politika během hospodářské krize</i>	40
4	KOMPARACE VEŘEJNÉHO DLUHU ČESKÉ A ESTONSKÉ REPUBLIKY	41
4.1	INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC ČESKÉ A ESTONSKÉ REPUBLIKY	41
4.1.1	<i>Politický systém České republiky a Estonska</i>	41
4.1.2	<i>Daňový systém České republiky a Estonska</i>	43
4.1.3	<i>Důchodový systém v České republice a v Estonsku</i>	47
4.1.4	<i>Podíl veřejného sektoru na HDP</i>	51
4.2	KOMPARACE INSTITUCIONÁLNÍHO RÁMCE ČESKÉ REPUBLIKY A ESTONSKA	51
4.3	KOMPARACE VÝVOJE SCHODKU/PŘEBYTKU STÁTNÍHO ROZPOČTU	53
4.4	KOMPARACE STRUKTURY VEŘEJNÉHO DLUHU ČESKÉ REPUBLIKY A ESTONSKA	53
4.5	KOMPARACE VEŘEJNÉHO DLUHU ČESKÉ REPUBLIKY A ESTONSKA	54
5	ZÁVĚR	56
	SEZNAM ZDROJŮ	59
	SEZNAM ZKRATEK.....	63
	PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	64
	SEZNAM TABULEK	65
	SEZNAM GRAFŮ.....	66

1 Úvod

Zadlužení států, je v posledních letech jedním z nejdiskutovanějších témat ve státech Evropské unie, ale i mimo ni. Hospodářská krize, která propukla v roce 2008, mnohým státům ukázala, že na dluh věčně žít nelze. Dluhová krize, v jihoevropských státech v čele s Řeckem, je velkým postrachem a zároveň varovným příkladem pro zbytek Evropské unie. Námět pro téma mé bakalářské práce proto musel nutně souviset s touto problematikou.

Česká republika sice v současné době rozhodně nepatří mezi země, kterým hrozí v souvislosti se zadlužením platební problémy, ale tempo, kterým se ono zadlužení zvyšuje je varovné. Naproti tomu stojí Estonsko, malý pobaltský stát, tíhnoucí svou kulturou ke skandinávským zemím, jehož veřejný dluh je v naprosto odlišných hodnotách než dluh ve většině evropských zemí.

Cílem této bakalářské práce, bude objasnit odlišný vývoj veřejného dluhu České republiky a Estonska a vliv institucionálních podmínek na jeho vývoj. Obě země se po poválečném rozdělení světa dostaly pod sféru vlivu Sovětského svazu a po jeho rozpadu měly podobné výchozí podmínky.

Česká republika, která zahájila svou novou etapu demokratického vývoje o něco dříve, byla Estonskem velmi úspěšně následována. Nejenom Estonsko, ale celé Pobaltí prožívalo, doslova ekonomický zázrak, který byl ještě posílen vstupem do Evropské unie. Tento dynamický růst, byl ovšem vlivem krize v roce 2008 neúprosně pozastaven. Hospodářská krize dopadla na Estonsko mnohem důrazněji, než na Českou republiku. Přesto si tato země na rozdíl od zbývajících dvou pobaltských zemí dokázala udržet veřejné zadlužení na velice nízké úrovni. Část bakalářské práce se také proto také bude věnovat finanční politice Estonska před a během krize.

Kromě úvodu a závěru bude bakalářská práce nesoucí název „Vývoj veřejného dluhu v České republice a Estonsku“ dále členěna na tři kapitoly. První kapitola se zcela zaměří na teoretickou část, spojenou se zadlužením. Druhá kapitola bude věnována vývoji veřejného dluhu v České republice a Estonsku. Časová řada v této kapitole bude pro lepší přehlednost členěna do dvou období. První období, bude od přechodu těchto zemí z centrálně plánovaných ekonomik na ekonomiky tržní a druhé období bude započato rokem 2004, kdy se tyto země staly součástí nejrozvinutější evropské integrace, Evropské unie. V poslední kapitole bude věnována pozornost institucionálnímu rámci obou zemí,

konkrétně politickému systému, daňovému systému a nakonec důchodovému systému. Dále pak bude součástí poslední kapitoly komparace těchto institucionálních podmínek a komparace veřejného dluhu obou zemí.

Metody, které budou v bakalářské práci užity, jsou analýza a metoda komparace.

2 Charakteristika veřejného dluhu

Tato kapitola bude zaměřena na objasnění teoretických pojmů, které s veřejným zadlužením souvisí. Vymezí základní pojmy, vysvětlí, jak se veřejný dluh člení a v jakých formách se vyskytuje. Objasní také různé metodiky výpočtu veřejného dluhu, Maastrichtská kritéria a Pakt stability a růstu.

2.1 Vymezení pojmu veřejný dluh

Pro souhrn státních finančních závazků se v literatuře používá mnoho pojmů. Nejčastěji je slyšet pojem veřejný dluh, jindy se mluví o státním dluhu, nebo o dluhu vládním. Státní dluh odpovídá pouze dluhu centrální vlády. Vládní dluh a veřejný dluh lze použít jako synonyma a zahrnují dluhy všech prvků, které jsou součástí soustavy veřejných financí (v anglické terminologii má stejný význam pojem general government debt). Jelikož dluh ve finále splácí veřejnost, bude v této práci více užíván pojem veřejný dluh.

Soustavu veřejných financí tvoří:

- dluh centrální vlády,
- dluh místní správy a samosprávy, tj. dluh obcí a krajů,
- dluhy parafiskálních fondů.

Nejvyšší podíl na veřejném dluhu v zemích EU má dluh centrální vlády. Ten ve většině zemí přesahuje 80 % z celkového dluhu, (Dvořák, 2008).

2.2 Obsahová definice veřejného dluhu

Nejčastěji se setkáváme s definicí, která vymezuje veřejný dluh jako souhrn minulých rozpočtových deficitů, ale toto tvrzení není naprosto správné. Důvodů je hned několik, například:

- Mimorozpočtové příčiny vzniku veřejného dluhu, např. když vláda převezme finanční závazky jiných ekonomických subjektů. Tento postup byl hodně používán v období české transformace.
- Veřejný dluh je stavová veličina. To znamená, že jeho reálná hodnota je ovlivňována různými faktory. Jedním z nich je inflace, která snižuje reálnou hodnotu veřejného dluhu. Na zahraniční státní dluh působí i kurzové vlivy. Vliv má také růst úrokových sazeb, ten zvyšuje náklady na dluhovou službu.

Důvodů proč změna veřejného dluhu neodpovídá rozpočtovému deficitu je velké množství. Proto správná definice zní: *„Veřejný dluh je souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu, obcím, regionům apod. bez ohledu vznikly-li tyto pohledávky rozpočtovou cestou či jinak“* (Dvořák, 2008, str. 82).

2.3 Rozpočtový deficit

Kumulace rozpočtových deficitů je považována za primární příčinu vzniku veřejného dluhu. Rozpočtový deficit vzniká v okamžiku, kdy výdaje převyšují příjmy. Opakem je rozpočtový přebytek, kde jsou výdaje nižší než příjmy. Deficit v minulosti doprovázel války, nebo se objevoval v období hospodářských krizí. Nyní končí deficitně řada státních rozpočtů i bez takových opodstatněných důvodů (a to běžně i v době konjunktury). Pokud je deficit záležitostí jen jednoho rozpočtového období, hovoříme o krátkodobé nerovnováze. O dlouhodobé nerovnováze mluvíme tehdy, když se rozpočtové deficity sčítají za více let a vzniká vládní dluh, (Dvořák, 2008).

2.3.1 Rozlišení deficitů

- 1) Aktivní – plánované vládou dopředu. Některé vládní kroky, jejichž realizace vede k předem plánovanému deficitu lze považovat za opodstatněné, jiné již méně. Mezi ty rozumné (ekonomické) důvody patří například oživení ekonomiky v době hospodářského útlumu prostřednictvím expanzivní fiskální politiky (snížení daní, nárůst veřejných výdajů), dále pak financování veřejných projektů sloužících i budoucím generacím (rozložením daňové zátěže na více generací) a další. Opakem jsou pak většinou politické důvody. Příkladem je populistická politika praktikována před volbami.
- 2) Pasivní – neplánovaný a vládou neovlivnitelný. Nejčastějším důvodem vzniku pasivního rozpočtového deficitu jsou mimořádné události (přírodní katastrofa) a také hospodářský pokles, kdy dochází k poklesu daňových příjmů a naopak rostou výdaje na nezaměstnanost a sociální politiku. S pasivním deficitem souvisí pojem *primární deficit*, jelikož příčinou vzniku pasivního deficitu jsou i úroky z veřejného dluhu a ty aktuální vláda neovlivní. Primární deficit se vypočítá tak, že od celkových výdajů jsou odečteny úroky z veřejného dluhu (Dvořák, 2008).

Další možností rozdělení deficitů:

- 1) Cyklický deficit – vzniká jako důsledek vlivu hospodářského cyklu na ekonomiku. Měří dopad hospodářského cyklu na rozpočet. V konjunkturu má stát vysoké příjmy a naopak v recesi příjmy klesají a vzniká deficit.
- 2) Strukturální deficit – je pokud ekonomika dosahuje potencionálního produktu a přesto je naplánovaný deficit, mluvíme o strukturálním deficitu. Často bývá označován jako cyklicky očištěný deficit. Je to ta část deficitu, která zůstane po odečtení cyklické složky od celkového deficitu, (Ochrana, Pavel a Vítek, 2010).

2.3.2 Řešení rozpočtového deficitu

- Emisní financování (CB emituje peníze). Navýšení peněžní zásoby vede k růstu inflace, za zákona zakázáno.
- Dluhové financování (veřejný dluh). Deficit je pokryt buď domácím, nebo zahraničním úvěrem. Státní obligace jsou vysoce bezrizikové, díky tomu mají důležité postavení na kapitálovém a peněžním trhu.
- Krytí deficitu například prostřednictvím zvýšení daní, přebytkem z minulých let, výnosem z privatizace nebo prodejem státních nefinančních aktiv, (Dvořák, 2008).

2.3.3 Rozpočtový deficit a jeho důsledky

Ekonomická praxe uvádí mnoho přístupů k deficitu a jeho důsledkům. Již v minulosti klasičtí ekonomové pokládali deficitní rozpočet za velkou chybu a naopak keynesiánská teorie vyzdvihovala jeho klady, obzvláště v době hospodářského poklesu. Dnes se důsledky rozpočtového deficitu rozdělují na finanční a makroekonomické.

Finanční

Z krátkodobého hlediska můžeme hovořit o jistých pozitivěch rozpočtového deficitu. Například tak, že umožňuje vládě větší volnost na výdajové stránce, a to bez ohledu na příjmovou stránku státního rozpočtu (financování veřejných investic, podpora ekonomiky v období recese, nebo nečekané výdaje). Podstatné je, aby byl deficit pouze krátkodobou záležitostí a hlavně by neměl vznikat pomocí kroků populistických politiků. V delším období, jsou téměř všechny pozitivní stránky potlačeny negativním dopadem nákladné dluhové služby. Ta postupně snižuje, již tak mandatorními výdaji omezenou část státního rozpočtu, se kterou lze nakládat podle aktuálních potřeb.

Makroekonomické

Makroekonomické důsledky hodnotí deficit podle toho, jak se projeví na změně HDP, inflace, nezaměstnanosti nebo platební bilance. Na hodnocení je pohlíženo z několika úhlů. Ty představují jednotlivé ekonomické školy. Keynesiánství považuje v určitých situacích makroekonomické důsledky deficitu jako pozitivní. Základem je tvrzení, že tržní mechanismus plně nezajistí využití všech disponibilních výrobních zdrojů a právě prostřednictvím zvýšené agregátní poptávky dojde ke změnám reálného agregátního výstupu a zaměstnanosti. Deficit slouží jako nástroj na stabilizaci hospodářského vývoje, a to díky jeho návaznosti na velikost HDP. Naopak postoj neoklasické ekonomie je jasně odmítavý. Základem je to, že neoklasikové považují tržní mechanismus spolu s pružnými absolutními cenami a mzdami při relativní stabilitě poměrných cen za dostatečně schopný pro zajištění optimální alokace výrobních zdrojů a jejich plné využití. (Ochrana, Pavel a Vítek, 2010).

2.4 Členění veřejného dluhu

Veřejný dluh lze členit z několika hledisek. Na čistý a hrubý dluh, kde jsou zohledňovány resp. nezohledňovány pohledávky státu, dále pak na vnitřní a vnější dluh, který bere v úvahu držitele státních obligací. Veřejný dluh se může také členit na oficiální a skrytý. Oficiální je úředně vykazovaný a skrytý představuje ručení státu za závazky jiných subjektů. To znamená, že pokud daný subjekt nezaplatí své dluhy, přechází tyto závazky na stát, který za ně ručí.

2.4.1 Čistý a hrubý dluh

Hrubý dluh tvoří celkové závazky jakéhokoliv ekonomického subjektu (státu) bez očištění od celkových pohledávek daného subjektu. Naopak čistý dluh je tvořen celkovými závazky, od kterých jsou odečteny celkové pohledávky určitého ekonomického subjektu. Problémem čistého dluhu je to, které vládní aktiva se od hrubého dluhu mohou odečítat a jak je oceňovat a také existence nedobytných pohledávek. V české praxi je pro

vykazování dluhu používán hrubý dluh, stejně jako v mezinárodních statistikách, (Dvořák, 2008).

2.4.2 Vnitřní a vnější státní dluh

Státní obligace mohou držet jednak subjekty tuzemské, nebo také subjekty zahraniční. Stejně tak může být dluh v domácí nebo zahraniční měně. Podle těchto kritérií rozlišujeme dluh vnitřní a vnější (zahraniční).

Vnitřní dluh

Značná část veřejného dluhu je držena domácími věřiteli a to kapitálově silnými a likvidními společnostmi (domácí komerční banky, pojišťovny, investiční a pojistné fondy). Důvodem je jednak výhodné úročení, dále pak nízká míra rizika a daňová zvýhodnění. Vnitřní dluh má tu výhodu, že na úkor zvyšujících se státních pasiv rostou soukromé finanční aktiva.

Vnější dluh (zahraniční dluh)

Zahraniční dluh slouží k označení jednak dluhu drženého nerezidenty a pak k označení dluhu, který je denominovaný v zahraniční měně. Nákup státních dluhopisů nerezidenty způsobuje prostřednictvím úroků odliv důchodů do zahraničí, což se negativně projeví na finančním účtu platební bilance. Na druhou stranu pokud daná země trpí nedostatkem domácího kapitálu (nejčastěji rozvojové země), znamená držení dluhopisů nerezidenty příliv zahraničního kapitálu, díky němuž je možné uskutečnit potřebné a kapitálově náročné investice. v tomto případě působí zahraniční dluh pozitivně, protože potlačuje růst domácí úrokové míry a vytlačovací efekt. Negativním jevem jsou výše zmíněné úroky ze zahraničního dluhu. Úroky se musejí platit v cizí měně, nutností tedy je kladná obchodní bilance. To je často možné jen díky poklesu importu, pokud se toto snížení týká důležitých surovin, může dojít k ochlazení ekonomického růstu. Druhou částí zahraničního dluhu je veřejný dluh denominován v zahraniční měně. Ekonomicky silné

země mají velkou výhodu v tom, že mohou emitovat státní dluhopisy v národní měně. Tato možnost je upírána rozvojovým zemím z důvodu nízké kredibility jejich domácí měny, (Dvořák, 2008).

2.5 Formy veřejného dluhu

Veřejný dluh převládá ve formě státních dluhopisů (obligací). V tomto případě je dlužníkem vláda, která dluhopisy emituje a věřiteli jsou jak domácí, tak zahraniční ekonomické subjekty. Další možnou formou, ve které se veřejný dluh může vyskytovat, jsou přímé úvěry. Jejich podíl v zemích eurozóny postupně klesá a to k 10 % hrubého veřejného dluhu.

Sekuritizace

Sekuritizace je převedení veřejného dluhu z formy přímých úvěrů do formy státních obligací. Sekuritizovaný dluh v současné době dominuje ve většině zemí EU (s výjimkou Estonska, Lucemburska a Rumunska). Hlavní formou, ve které se veřejný dluh vyskytuje, jsou již zmíněné státní dluhopisy (obligace). Státní dluhopisy jsou definované zákonem o dluhopisech (190/2004 Sb.) Definice zní: „*Dluhopis je zastupitelný cenný papír, s nímž je spojeno právo na splacení dlužné částky a povinnost emitenta toto právo uspokojit.*“

Státní dluhopisy členíme podle doby splatnosti:

- krátkodobé (bills) – doba splatnosti je v měsících a nejvýše do 1 roku, jsou označovány jako pokladniční poukázky,
- střednědobé (notes) – doba splatnosti od jednoho roku do deseti let,
- dlouhodobé (bonds) – doba splatnosti delší než 10 let.

V evropských zemích jsou nejčastější obligace střednědobé (přes 80%). Krátkodobé obligace mají minimální podíl (méně než 5%), (Dvořák, 2008).

Další možnost rozdělení státních dluhopisů je na obchodovatelné a neobchodovatelné státní cenné papíry. S obchodovatelnými cennými papíry se obchoduje na kapitálovém trhu. V jejich kurzové ceně se odráží bonita dlužného státu a výnos cenného papíru. Ve většině vyspělých zemí se státní cenné papíry rozprodávají na aukcích finančním institucím. Ty si je můžou ponechat, nebo je prodat na sekundárním trhu. Cenné papíry, které jsou veřejně neobchodovatelné, jsou ve většině případů prodávány obyvatelstvu, nadacím nebo neziskovým organizacím. Státní cenné papíry ať už obchodovatelné, nebo neobchodovatelné jsou velmi lákavé pro finanční investování, jelikož jsou prakticky bezrizikové a se stabilním výnosem. Vlivem hospodářské krize posledních let, roste nabídka státních cenných papírů, aby si dluhopisy udržely zájem investorů, musí se zvyšovat jejich úrokový výnos. To má za následek růst nákladů na dluhovou službu. V řadě zemí, včetně České republiky dochází k emisi dluhopisů nižších nominálních hodnot, tak budou dluhopisy dostupné pro větší investice domácího obyvatelstva, (Peková, 2010).

2.6 Důsledky a řešení veřejného dluhu

Důsledky veřejného dluhu jsou vnímány především negativně. Jejich nepříznivý dopad na ekonomiku země pak přímo úměrně stoupá s růstem veřejného zadlužení. Mezi hlavní důsledky veřejného dluhu patří:

- snížení importu,
- růst úrokových sazeb,
- inflace,
- zatížení rozpočtu úrokovými výdaji.

Správa veřejného dluhu podléhá ministerstvu financí a centrální bance, ta vystupuje jako fiskální dozor, který obstarává emisi státních obligací a státních pokladničních poukázek.

Možností, které řeší problémy spojené s veřejným dluhem je několik a jsou prováděné aktivně nebo pasivně.

Pasivní řešení:

- zvýšená výkonnost ekonomiky bude mít za následek vyšší daňové příjmy, které umožní rychlejší splacení dluhu,
- zahraniční pomoc, jako je prominutí dluhu nebo úroků plynoucích z něj.

Aktivní řešení:

- nárůst daňového zatížení,
- využití přebytkového státního rozpočtu ke splácení dluhu,
- restrukturalizace dluhu, například nižší úroky,
- dřívější splacení dluhu a tím i dosažení nižších úroků.

2.6.1 Dluhová krize a dluhová past

Dluhová krize je důsledkem dlouhodobé fiskální nerovnováhy. Země přestává být schopna splácet svůj veřejný dluh a také dochází k devalvaci měny, ta zapříčiňuje zvyšující se úrokovou zátěž. Když reálná úroková míra přesáhne přírůstek HDP, dostane se dotyčná země do situace, která se nazývá dluhová past, (Nahodil, 2009).

2.7 Maastrichtská kritéria

V roce 1993 došlo k ratifikaci Maastrichtské smlouvy, v rámci které byla založena hospodářská a měnová unie (EMU – Economic and Monetary Union, dnes běžně nazývanou jako eurozóna). Součástí smlouvy byla také kritéria, jejichž plnění je nezbytnou součástí pro přijetí do této měnové unie a pro přijetí jednotné měny euro.

Konvergenční (maastrichtská) kritéria:

1. „Míra inflace smí převyšovat úroveň tří zemí EU s nejnižší inflací nejvýše o 1,5 p.b.
2. Dlouhodobá úroková míra smí být nejvýše o 2,0 p.b. vyšší, než je tato míra ve třech zemích s nejnižší inflací.
3. Deficit státního rozpočtu smí dosahovat nejvýše 3 % HDP. Pokud tuto hladinu mírně převyšuje, musí se postupně snižovat.
4. **Velikost veřejného dluhu smí dosáhnout nejvýše 60 % HDP. Pokud je dluh vyšší, musí se postupně k tomuto limitu přibližovat.**
5. Měnový kurz byl po dobu posledních dvou let zapojen do ERM II (mechanismus směnných kurzů) a setrval uvnitř flukuačního pásma (oficiálně $\pm 15\%$) bez devalvací“ (Kaňa, 2010, str. 132).

Fiskální kritéria (veřejný dluh a deficit státního rozpočtu) patří mezi nejkontroverznější z celkových pěti kritérií. Deficitní rozpočet zvyšuje množství peněz v ekonomice a způsobuje přehřátí ekonomiky. Následuje zvýšení cen jako průvodní jev vyšších veřejných výdajů a nabídky peněz. Pokud chce centrální banka zabránit růstu inflace a přehřátí ekonomiky zvolí restriktivní měnovou politiku a zvýšení úrokových sazeb. Dražší úvěry a větší spoření domácností se projeví v podobě snížení ekonomického růstu. Stát, který nepřiměřeně hospodaří se svými veřejnými financemi ve prospěch krátkodobých cílů, čeká sankce v podobě dlouhodobě nižšího tempa ekonomického růstu. Pokud je stát členem měnové unie, tak krytí veřejných statků dluhem způsobí inflační tlaky v celé eurozóně. Evropská centrální banka zvýší úrokové sazby a dojde ke zpomalení růstu ekonomik v celé unii.

O tom zda jsou fiskální kritéria dostatečně přísná nebo právě naopak jejich výše neodpovídá současně ekonomické realitě diskutuje velká řada odborníků. (Búry, 2010)

2.8 Pakt stability a růstu

Pakt stability a růstu, byl přijat v roce 1997. Cílem přijetí tohoto paktu, bylo dodržování fiskální disciplíny v členských zemích EU a EMU. Podnět k vytvoření vzešel

ze SRN, důvodem byly hospodářské problémy v řadě zemí, které se projeví ve veřejných financích a také v postupné neschopnosti dodržovat Maastrichtská fiskální kritéria. Pakt sleduje hospodaření zemí a snaží se včas upozornit na nebezpečný vývoj primárního deficitu. Podporuje rychlé zavedení fiskálních a rozpočtových opatření. Součástí paktu stability a růstu, jsou také sankce a restriktivní opatření v rámci zemí, které nedodržují fiskální Maastrichtská kritéria (podíl deficitu na HDP v maximální výši 3 % a podíl veřejného dluhu na HDP v maximální výši 60 %). Tyto sankce nejsou uplatňovány v situacích, jako je přírodní katastrofa nebo pokud se ekonomika nachází v období recese. Pokud HDP v daném roce klesl o nejméně 2 %, země nemusí dodržet kritéria, aniž by byla sankciována. Nastane-li pokles nižší než 2 %, ale vyšší než 0,75 % musí dotyčná země dokázat, že se jedná o výjimečnou recesi. Členská země Evropské měnové unie, která neplní kritéria, musí Radě EU předložit program stability, ve kterém má stanovené střednědobé fiskální cíle a návrhy k dosažení fiskální stability. Jestliže daná opatření nevedou ke zlepšení, následují již výše zmíněné sankce. Ty mohou být peněžní, tzv. neúročené kauce ve výši 0,2 - 0,5 % HDP, které jsou navraceny do dvou let po splnění kritérií. Nesplněním kritérií do dvou let kauce propadá. U nepeněžní sankce Rada EU vyzve Evropskou investiční banku, aby změnila úvěrovou politiku vůči problémové zemi. Neschopnost dodržování paktu, vedlo v roce 2005 ke schválení měkkších pravidel, které byly paradoxně, hlavně prosazovány opět ze strany Německa a také Francie. Došlo ke změně kritéria hospodářského poklesu. Každý pokles blízký se nulové hodnotě je považovaný za negativní. Prosadila se také výjimka, že země, které provádí strukturální reformy, nemusí fiskální kritéria plnit. Další problémy plnění kritérií vznikly ve spojitosti se současnou hospodářskou krizí. Na zasedání Evropské rady došlo v roce 2011 k propojení Paktu stability a růstu s Paktem euro plus. Bylo také dohodnuto, že členské země zavedou opatření v rámci veřejných financí, která povedou k plnění Paktu stability a růstu v co možná nejkratší době, (Peková, 2010).

2.9 Metodiky vykazování vládního dluhu a deficitu

Pro vykazování vládního dluhu a deficitu v zemích EU se používají dvě základní metodiky. Jednak je to metodika Eurostatu (ESA 1995) a dále pak metodika Mezinárodního měnového fondu (GFS 1986, resp. GFS 2001). Odlišnost jednotlivých

metodik lze v jednoduchosti popsat jako rozdíl mezi jednoduchým a podvojným účetnictvím. Jednoduché účetnictví pracuje s peněžními toky a podvojně účetnictví sleduje také pohledávky a závazky, (MFČR, 2010).

2.9.1 Metodika ESA 1995 (European System of Integrated Economic Accounts)

Evropský systém národních a regionálních účtů (ESA 1995) je mezinárodně porovnatelný účetní rámec a slouží pro popis celkového hospodářství (regionu, země nebo skupiny zemí), ale i k popisu jeho jednotlivých složek či ukazatelů a jeho vztahů s ostatními hospodářskými celky. Tvůrcem, této metodiky je Eurostat, který metodiku průběžně aktualizuje a dohlíží na její implementaci v jednotlivých zemích. Systém ESA 1995 vychází z celosvětově využívaných pravidel pro národní účetnictví SNA 1993 (System of National Accounts). Systém národních účtů 1993 vznikl ve spolupráci Organizace spojených národů (OSN), Mezinárodního měnového fondu, Komise evropských společenství, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Světové banky. ESA 1995 se ale zaměřuje na údaje zemí Evropské unie. Tato metodika je relevantní pro výpočet Maastrichtských konvergenčních kritérií a za její dodržování je vždy zodpovědný národní statistický úřad (v případě České republiky tedy Český statistický úřad). Základem metodiky ESA 1995 je aktuální princip. To znamená, že sleduje jednak příjmy a výdaje daného období, ale také pohledávky a závazky pojící se s tímto obdobím. Snaží se tak minimalizovat opožděné dopady vážných fiskálních rozhodnutí, (Český statistický úřad, 1999).

2.9.2 Metodika vládní finanční statistiky (GFS 1986, resp. 2001 - Government Finance Statistic)

Autorem metodiky GFS 1986 je Mezinárodní měnový fond a zodpovědnost v dané zemi nese ministerstvo financí. Tato metodika je postavena na bázi peněžních toků. To znamená, že všechny operace daného roku jsou sledovány na hotovostním principu a patří do období, ve kterém je příjmová nebo výdajová operace uskutečněna. Výhodou

je poskytnutí dat za poměrně krátkou dobu od skončení sledovaného období a nižší datová náročnost než u metodiky ESA 1995. Naopak nevýhodou je menší vypovídací schopnost ohledně fiskální politiky a její dlouhodobé udržitelnosti oproti metodice Eurostatu. Cílem revize této metodiky z roku 2001, (GFS 2001) je sblížení těchto dvou základních metodik a odstranění nedostatků původní verze. Hodnota vypočítaná pomocí GFS 2001 se tak blíží hodnotě veřejného dluhu vypočítaného pomocí metodiky ESA 1995, (Dvořák, 2008).

3 Analýza vývoje veřejného dluhu České a Estonské republiky

Veřejný dluh, velká zátěž pro většinu zemí Evropské unie i mimo ni. Veřejné zadlužení, vzniká dlouhodobou kumulací deficitů a jinak vzniklých finančních závazků. V následující kapitole bude proto popsán vývoj veřejného dluhu od počátku vzniku demokratických zemí České republiky a Estonska. Dále bude popsána struktura veřejného dluhu a to ze tří hledisek, ve kterých je vidět odlišnost struktury dluhu České republiky a Estonska. Pro přehlednost bude každé ze zemí věnována jedna podkapitola.

3.1 Analýza vývoje veřejného dluhu České republiky

Počátek tržního hospodářství je velmi důležitý pro následující vývoj, samotná transformace pak zlomovým okamžikem. Úspěšně provedený přechod z centrálně plánované ekonomiky, na ekonomiku tržní, může pozitivně ovlivnit budoucí vývoj veřejného zadlužení. V následující části bude stručně zmíněna transformace České republiky a dále samotný vývoj veřejného dluhu. Ten bude popsán ve dvou časových řadách, od transformace pro vstup do EU a dále pak od vstupu po současnost.

3.1.1 Transformace a vývoj České republiky (Československa) na začátku 90. let

Začátek 90. let byl ve znamení přechodu z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Každá země procházející transformací, měla jiné výchozí makroekonomické a mikroekonomické podmínky a volila různé podoby transformace. Československá republika měla vhodné makroekonomické podmínky pro transformaci, jako vyrovnaný státní rozpočet, nízký zahraniční dluh (pokud by se braly v úvahu pohledávky vůči Sovětskému svazu a zemím třetího světa, bylo Československo v čisté věřitelské pozici), takřka neexistence měnového převisu. Mikroekonomické podmínky byly poněkud horší. V Československu na rozdíl od jiných ekonomik (např. Polsko, nebo Maďarsko) neproběhla v době centrálně plánované ekonomiky tržní reforma. Ceny byly určeny zcela centrálně. Podniky nebyly zvyklé se chovat tržně ani ziskově, ale naopak byla vždy snaha vyjednat co nejměkčí plány s centrálním vedením. Na průběh transformace bylo několik pohledů. Šoková terapie byla představována Václavem Klausem a Vladimírem Dlouhým, na druhé straně gradualismus byl prosazován zejména tehdejším

místopředsedou federální vlády Valtrem Komárkem. Transformace nakonec proběhla podle scénáře šokové terapie a v roce 1991 začala rychlá liberalizace cen a zahraničního obchodu, pomocí vnitřní konvertibility koruny. Součástí scénáře byla také stabilizační opatření, jako rozpočtová a měnová restrikce, mzdová regulace a devalvace s následným ukotvením měnového kurzu. Specifikem transformace byl fixní kurz koruny, ten se udržel až do roku 1997. Úspěchem stabilizačních opatření byla bezesporu nízká hladina inflace. Stejně jako v jiných transformujících se ekonomikách nastal i v Československu prudký hospodářský pokles, ale na druhou stranu se podařila udržet relativně nízká nezaměstnanost (hlavně v české části republiky) a rovnováha státních financí a platební bilance, (Holman, 2000).

Tabulka 3. 1: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v ČR

Rok	1990	1991	1992	1993	1994
Míra růstu reálného HDP (%)	-1,2	-11,5	-3,3	0,6	2,7
Míra inflace (%)	9,9	56,7	11,1	20,8	10
Míra nezaměstnanosti (%)	0,7	4,1	2,6	3,5	3,3

Zdroj: Holman (2000), vlastní zpracování

Hospodářský pokles doprovázející začátek 90. let, se podařilo zastavit transformujícím se ekonomikám v různou dobu. Pro Českou republiku to byl rok 1994. Nastalo období silného hospodářského růstu (v roce 1995, byl růst HDP okolo 6 %). Hospodářský růst byl přerušen v roce 1997, kdy nastala tříletá recese. Vzrostla inflace i nezaměstnanost a vyvstal problém veřejných financí, (Karpová, 2004).

Tabulka 3. 2: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v ČR

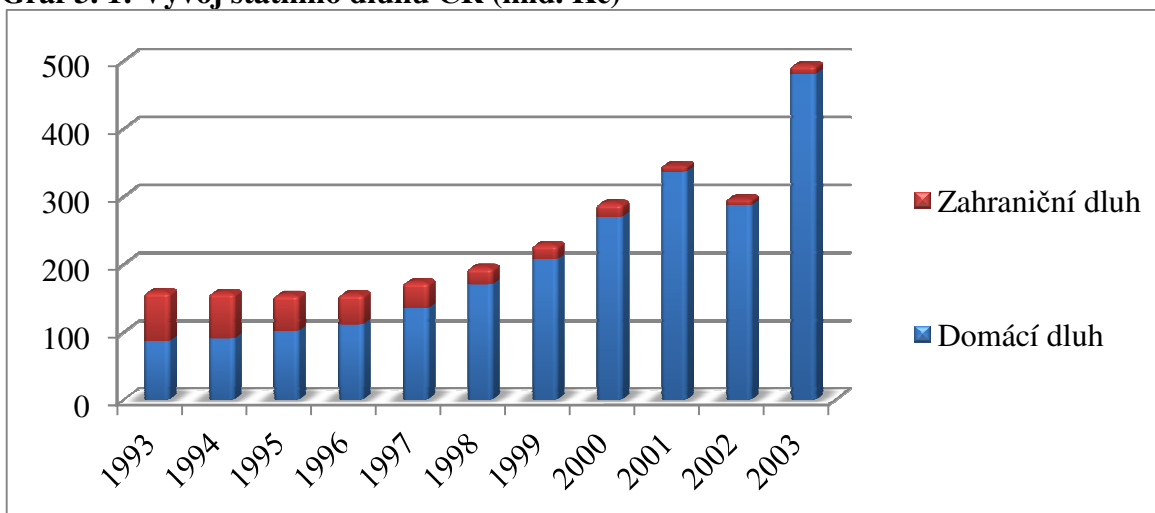
Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Míra růstu reálného HDP (%)	6,4	4,5	-0,9	-0,2	1,7	4,2	3,1	2,1	3,8
Míra inflace (%)	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1
Míra nezaměstnanosti (%)	2,9	3,1	4,3	6,1	8,5	9,0	8,5	9,2	9,9

Zdroj: ČSÚ (2012), vlastní zpracování

3.1.2 Vývoj veřejného dluhu České republiky od transformace po vstup do Evropské unie

Veřejný dluh Československa byl na počátku 90. let velmi nízký, jak již bylo výše uvedeno. Jeho podstatnou část tvořil dluh státní, ten k 1. 1. 1993 dosahoval celkové částky 164 mld. Kč, což bylo přibližně 17 % HDP. Z toho přibližně 98 mld. Kč byl přerozdělený dluh bývalé federace (vnitřní dluh byl ve výši 75,6 mld. Kč, vnější dluh tvořil 22,1 mld. Kč) a 65,6 mld. Kč byl státní dluh České republiky (15,6 mld. Kč byl vnitřní dluh a 50 mld. Kč byl zahraniční dluh, který vznikl díky převzetí závazku ČSOB, ta uskutečňovala finanční operace federální vlády). Na konci prvního roku samostatné České republiky byla úroveň státního dluhu na částce 158,8 mld. Kč, což znamenalo 17,4 % HDP. Začalo období snižování státního i veřejného dluhu. Díky velkému růstu HDP došlo ke snížení státního dluhu vzhledem k HDP a to na 11 % (veřejný dluh byl 11,9 % HDP). To bylo jedno z nejnižších čísel v rámci Evropy. V Evropské unii se zadlužení pohybovalo okolo 75 % HDP. Kladně se hodnotí také, snížení podílu zahraničního veřejného dluhu, tzv. internalizace (viz graf č. 3.1) a pak také přeměna dluhu z přímých úvěrů do dluhopisů, tzv. sekuritizace, (Dvořák, 2008).

Graf 3. 1: Vývoj státního dluhu ČR (mld. Kč)

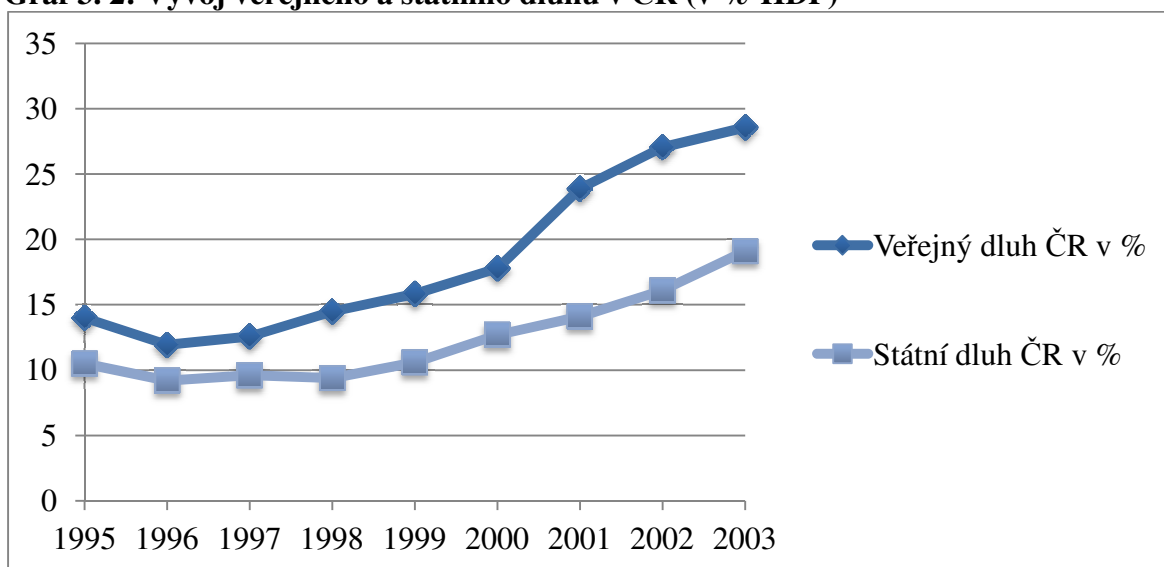

Zdroj: MFČR (2012), vlastní zpracování

Odklon od pozitivního trendu snižování zadluženosti České republiky nastal v roce 1997. Recese zahájila vzestupný trend růstu veřejného dluhu. V období 1996-2005 se Česká republika vydala opačným směrem než Evropská unie, ta v rámci plnění Maastrichtských kritérií snížila veřejný dluh eurozóny ze 75,4 na 68,6 %. Naopak Česká republika svůj veřejný dluh ztrojnásobila. I tak však byla hodnota zadlužení, podstatně nižší než v Evropské unii, což často potlačovalo řešení otázky nerovnováhy veřejných financí, (Dvořák, 2008).

Graf 3. 2: Vývoj veřejného a státního dluhu v ČR (v % HDP)

Zdroj: ČSÚ (2012), vlastní zpracování

3.1.3 Vývoj zadluženosti územních samosprávných celků po vstup do EU

Celkový veřejný dluh byl na konci roku 1993 přibližně 162,2 mld. Kč. Municipální dluh tvořil pouze 3,4 mld. Kč, zbytek byl dluh státní. Dluh územních samosprávných celků tvoří dluh obcí, krajů, a dobrovolných svazků obcí. Z nichž největší zadlužení náleží obcím, následně krajům a minimální podíl dobrovolným svazkům obcím. Růst zadlužení obcí byl v 90. letech velmi dynamický, jak lze vidět v tabulce č. 3.3. Financování dluhu řešili obce pomocí úvěrů, což byl opačný trend než u dluhu státního, kde byly a jsou upřednostňovány státní dluhopisy. Dluh čtyř největších měst (Praha, Plzeň, Brno a Ostrava) se na celkové zadluženosti obcí podílí velkou procentuální částí. V roce 1997 to bylo 39,7 % a v roce 2003 již 60,2 %.

Úvěry obcí byly většinou směřovány na ochranu životního prostředí, jako na výstavbu čističek, kanalizací, vodovodů, plynovodů, skládek a plynofikací. Dále byly finanční prostředky využívány na obnovu komunikací, výstavbu parkovacích ploch a na nákup nových prostředků hromadné dopravy. Výjimkou nebyly ani modernizace nebo stavby sportovních areálů, nebo budov sloužící k určité sociální péči a další, (MFČR, 2010).

Tabulka 3. 3: Vývoj zadluženosti obcí v ČR (v mld. Kč)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Úvěry	8,7	11,6	13,5	18	17,6	27,3	22,6	27,3	35,2
Komunální dluhopisy	8,5	11,9	13,2	11,9	10,9	15,9	13,3	15,9	21,7
Ostatní	3,1	4,8	7,7	4,8	11,5	12,6	12,4	12,6	13,5
Celkem	20,3	28,3	34,4	39	40	41	48,3	55,8	70,4

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování, 2012

3.1.4 Důvody zvyšování státního dluhu České republiky

Základním předpokladem pro následující popis důvodů růstu jak státního, tak veřejného dluhu je to, že celkové zadlužení vznikající po roce 1996 je zadlužení nezdravé. To znamená, že důvodem jeho vzniku nejsou investice do projektů, jejichž výnos, by byl dostačující na pokrytí dluhové služby s nimi spojené. Hlavními příčinami dynamického růstu zadlužení je neustálé zvyšování rozpočtových deficitů a dále pak, skrytější ne však méně důležité přebírání nesplacených závazků podniků (státních i soukromých) a bank.

Podniková sféra řešila nedostatek kapitálu pomocí úvěrů. Ty byly vzhledem k uměle vytvořené nízké úrokové míře využívány ve velkém rozsahu. Když ale v rámci vznikajícího tržního prostředí došlo k razantnímu zvýšení úrokových sazeb, podniky nebyly schopné dostát svým závazkům. Jelikož stát většinu podniků a bank dlouhou dobu částečně nebo zcela vlastnil, ležela odpovědnost i na něm. Důležitou roli taky sehrály specializované tzv. transformační instituce, jako například Konsolidační banka (později

transformována na Konsolidační agenturu), Česká inkasní, Česká finanční, Konpo, zřizované jednak Ministerstvem financí, tak Českou národní bankou. Instituce sloužily k realizaci sanačních, konsolidačních a stabilizačních programů. Jejich hospodaření nebylo zahrnuto do veřejných financí a implicitní dluh v nich ukrytý vyšel najevo až v roce 1998, (Dvořák, 2008).

Deficitní státní rozpočty jsou zjevnou, částečnou příčinnou růstu vládního dluhu. Jak ukazuje tabulka č. 3.4, tak i v České republice se na růstu veřejného zadlužení podílel tento faktor.

Tabulka 3. 4: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu v ČR (v % HDP)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Schodek/přebytek státního rozpočtu	-12,8	-3,1	-3,6	-4,8	-3,6	-3,6	-5,1	-6,5	-6,7

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

3.1.5 Transformační náklady

Řešení problémů a následků z období centrálně plánované ekonomiky, bylo úkolem vlád v průběhu celých 90. let. Cílem jednotlivých vlád bylo restrukturalizovat, stabilizovat a podpořit českou ekonomiku. To vše prostřednictvím přímého rozpočtového financování, nebo pomocí quasi-fiskálních operací realizovaných specializovanými institucemi. Tyto transformační instituce, nebyly součástí státního rozpočtu a některé ani součástí rozpočtové soustavy. Analýzu celkových nákladů transformace, které dlouhou dobu ovlivňovaly mimorozpočtově výši veřejného zadlužení, zpracovalo v roce 2005 Ministerstvo financí. Pro účely této analýzy byly transformační náklady rozděleny do tří skupin:

- Transformační náklady (TN1), jsou náklady spojené s řešením problémů podniků a bank, které fungovali již v období centrálně plánované ekonomiky.
- Předprivatizační náklady (TN2), jsou náklady spojené s privatizací jednotlivých subjektů, se snahou dosáhnout co možná nejvyššího ocenění daných subjektů.

- Náklady ostatních operací (TN3), souvisí především s konsolidací a stabilizací bankovního sektoru.

Tabulka 3. 5: Transformační náklady ČR (v mld. Kč)

Banky		Podniky		Domácnosti		Celkem
TN1	- 61,7	TN1	- 82,4	TN1	- 36,6	
TN2	-200,9	TN2	- 43,8	TN2	0,0	
TN3	- 78,7	TN3	- 0,5	TN3	- 14,7	
Celkem	-341,4		-126,6		- 51,3	-519,3

Zdroj: MFČR (2005), vlastní zpracování

3.1.6 Náklady na státní dluh v letech 1995 – 2003

Úrokové náklady od roku 1996 mají převážně rostoucí trend. Podstatně velká část úroků zůstává v České republice, což odpovídá rozložení státního dluhu na domácí a mnohem menší zahraniční dluh. Výhoda plyne z toho, že vládní pasiva se mění na soukromá aktiva domácích držitelů státních dluhopisů. Domácí dluh se v tomto období vyskytuje ve formě státních pokladničních poukázek (SPP) a ve formě dlouhodobých státních dluhopisů (SDD). Podíl jednotlivých složek je patrný z tabulky č. 3.6.

Tabulka 3. 6: Náklady na státní dluh ČR (v mld. Kč)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Domácí dluh	9,4	11,7	15,6	17,3	15,2	16,8	16,5	18,3	20,9
z toho:									
SPP	3,2	7	11,1	11	7,2	8,5	8,7	6,7	4,1
SDD	3,1	4,1	4,5	6,3	8,7	8,3	7,8	11,6	16,8
Zahraniční dluh	3,9	2,4	2	1,3	0,9	0,6	0,5	0,3	0,4
Celkem	13,3	14	17,6	18,5	16,1	17,4	17	18,6	21,3

Zdroj: MFČR (2012), vlastní zpracování

3.1.7 Vývoj veřejného dluhu České republiky od vstupu do EU

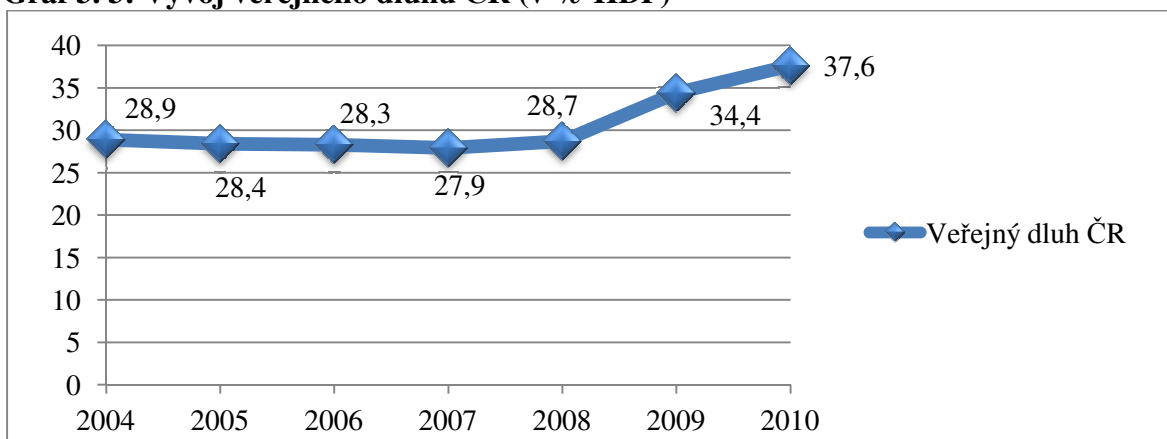
Příznivá ekonomická situace a silný hospodářský růst, to vše vedlo k poklesu dynamiky růstu veřejného zadlužení, která byla příznačná pro předchozích pár let. V letech 2005 – 2007 dokonce nastal mírný pokles veřejného dluhu, jak lze vidět v grafu č. 3.3. Pozitivní trend byl přerušen hospodářskou krizí v roce 2008.

Tabulka 3. 7: Vývoj makroekonomických agregátů v ČR

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Míra růstu reálného HDP (%)	4,7	6,8	7	5,7	3,1	4,7	2,7	1,7
Míra nezaměstnanosti (%)	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7
Míra inflace (%)	2,6	1,6	2,1	3	6,3	0,6	1,2	2,1

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování, 2012

Graf 3. 3: Vývoj veřejného dluhu ČR (v % HDP)

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Státní rozpočty ani v době konjunktury nekončily přebytkově. Nejnižší hodnoty bylo dosaženo v roce 2007. Absolutní hodnota schodku státního rozpočtu sice byla nižší v roce 2008, ale vlivem krize došlo k poklesu HDP. V tabulce č. 3.8 je vidět vývoj deficitu státního rozpočtu, jak v mld. Kč, tak v % HDP.

Tabulka 3. 8: Vývoj deficitu státního rozpočtu v ČR

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Schodek státního rozpočtu (mld. Kč)	93,7	56,3	97,6	66,4	20	192,4	156,4
Schodek státního rozpočtu (% HDP)	2,8	3,2	2,4	0,7	2,2	5,8	4,8

Zdroj: MFČR (2012), vlastní zpracování

3.1.8 Vývoj zadluženosti územních samosprávných celků od vstupu do Evropské unie

Růst zadluženosti obcí od roku 2004 pokračoval, ačkoliv mnohem nižším tempem než v předchozích letech. Úvěry byly využívány podobným způsobem jak v letech 1993-2003. Nižší rychlost zadlužování, byla způsobena stejně jako u státního rozpočtu, příznivou ekonomickou situací. Možnost čerpat dotace z fondů Evropské unie, také jistě sehrála svou neméně důležitou roli. Celkový počet zadlužených obcí byl v roce 2010 3112 z celkových 6245, což je necelých 50 %. Výrazná změna nastala v poměru zadluženosti čtyřech největších měst (Praha, Brno, Ostrava a Plzeň) na celkové zadluženosti obcí. Do roku 2004 se jejich zadluženost na celkové zadluženosti obcí zvyšovala až na nejvyšší hranici a to 61, 4 %. Poté dochází k obratu a od roku 2009 je to pod 50% hranicí, (v roce 2010 je hodnota 48,1 %), (MFČR, 2011).

Tabulka 3. 9: Vývoj zadlužení obcí v ČR (v mld. Kč)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Úvěry	38,5	43,7	47,1	46,7	47,4	55,8	59,9
Komunální dluhopisy	23,9	23,5	22,9	22,6	22,7	14,7	15,8
Ostatní dluhy	12,4	11,8	10,9	9,9	10	10,1	7,6
Celkem	74,8	79	80,9	79,2	80,1	80,6	83,3

Zdroj: MFČR (2012), vlastní zpracování

Zadluženost Krajů od roku 2004 rostla, až v roce 2010 nastal mírný pokles, jak je vidět v tabulce č. 3.10. Velkou část úvěrů kraje čerpají z Evropské investiční banky (například na spolufinancování rekonstrukcí regionálních komunikací). Kraje neemitují žádné dluhopisy, (MFČR, 2011).

Tabulka 3. 10: Vývoj zadlužení krajů v ČR (v mld. Kč)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Úvěry	0,4	1,8	6,5	9,4	11,9	17,4	16,6
Ostatní dluhy	1,1	1,1	1,2	1	2,7	3,5	2,5
Celkem	1,5	2,9	7,7	10,4	14,6	20,9	19,1

Zdroj: MFČR (2011), vlastní zpracování

Celkový dluh Dobrovolných svazků obcí je oproti zadluženosti obcí a krajů naprosto zanedbatelný. V roce 2010 jeho hodnota dosahovala částky 2,6 mld. Kč. Ještě mnohem lepší hospodaření bylo vykázáno u Regionální rady regionů soudržnosti, kde celkové zadlužení činilo v roce 2010 1 mil. Kč.

3.1.9 Struktura veřejného dluhu České republiky

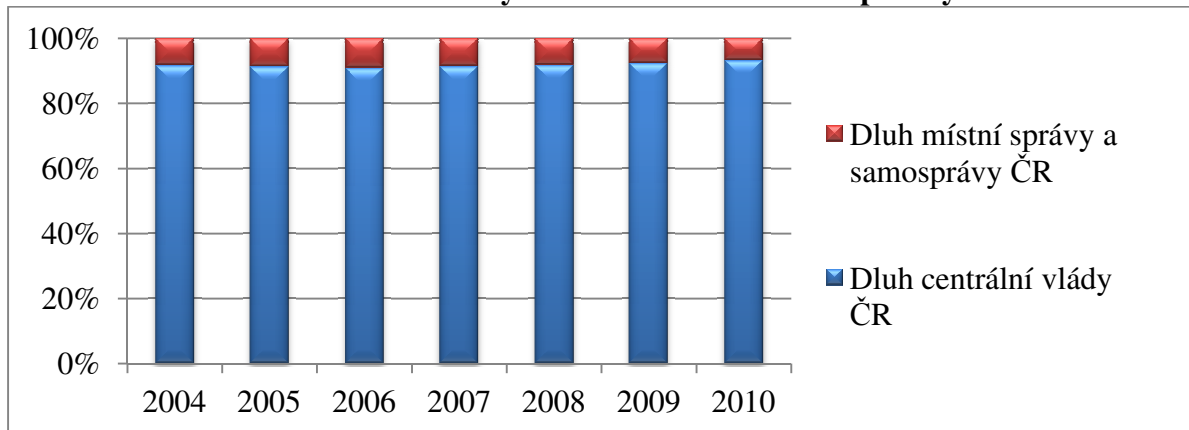
V následující podkapitole bude rozebrána struktura veřejného dluhu české republiky. Jednak podle toho, jaká část celkového dluhu je tvořena dluhem centrální vlády, místní správy a samosprávy a parafiskálních fondů, dále podle držitele státních dluhopisů a podle nástroje.

Struktura veřejného dluhu podle podílu dluhu centrální vlády a místní správy a samosprávy na veřejném dluhu

Celkový veřejný dluh České republiky je z většinové části tvořen dluhem centrální vlády. V roce 2010 dosahoval státní dluh 93,2 % z celkového zadlužení. Tento vývoj převládá již od vzniku samostatné České republiky. Podobné zastoupení jednotlivých

složek veřejného dluhu, je až na výjimky v celé Evropské unii. Graf č. 3.4 znázorňuje jednotlivé části veřejného dluhu v České republice od roku 2004. Dluh parařiskálních fondů, je oproti ostatním podílům zanedbatelný, v roce 2010 tvořil 1 % z celkového veřejného dluhu.

Graf 3. 4: Podíl dluhu centrální vlády a dluhu územních samosprávných celku v ČR

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

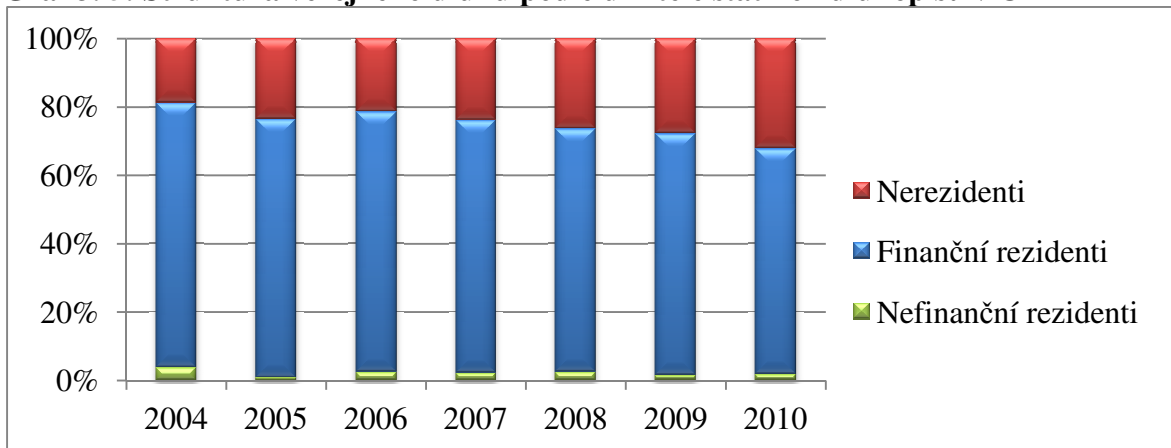
Struktura veřejného dluhu podle držitele státních dluhopisů

Pro český veřejný dluh jsou rozhodujícím držitelem státních dluhopisů domácí finanční rezidenti (Centrální banka, ostatní finanční instituce, pojišťovací společnosti a penzijní společnosti). Neřinanční rezidenti (domácnosti, neziskové instituce) drží minimální podíl dluhopisů. Z grafu č. 3.5 je patrný nárůst dluhopisů držených nerezidenty (MFČR, 2012).

Přístupnost státních dluhopisů pro domácnosti, byla mimo jiné omezena vysokou nominální hodnotou obligací. Tuto bariéru se snažila vláda odstranit v roce 2011, kdy poprvé mohly dluhopisy nakupovat domácnosti. Minimální investice byla stanovena na 1000 kusů, přičemž jeden dluhopis měl hodnotu 1 Kč. Horní hranice byla stanovena na 300 mil. Kč. Zájem domácností o dluhopisy předčil veřkerá očekávání, (Lidovky, 2011).

Graf 3. 5: Struktura veřejného dluhu podle držitele státních dluhopisů v ČR

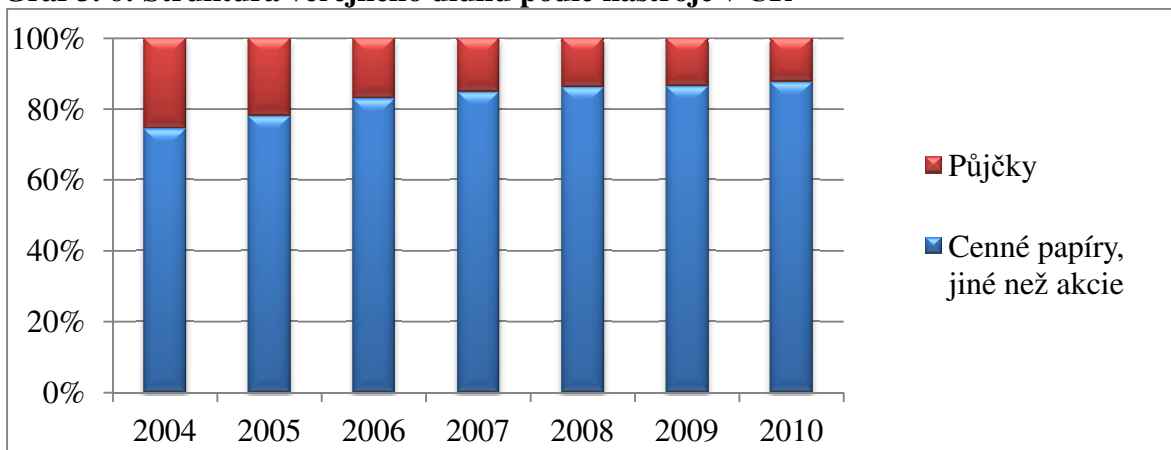

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Struktura veřejného dluhu podle nástroje

Veřejný dluh může být ve formě dluhopisů, půjček, měn a vkladů. V České republice, stejně jako ve většině zemí Evropské unie převládá dluh sekuritizovaný (tzn. převeden z úvěrů do státních dluhopisů). Veřejný dluh ve formě měn a vkladů se v České republice v současné době nevyskytuje.

Graf 3. 6: Struktura veřejného dluhu podle nástroje v ČR

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

3.1.10 Náklady na státní dluh České republiky po vstupu do EU

Náklady státního dluhu mají v tomto období stejně jako v tom předešlém převážně rostoucí trend. Domácí dluh je ve formě státních pokladničních poukázek (SPP), státních

spořicíh dluhopisů (SSD), střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů (SDD) a v krátkodobých půjčkách. Jejich jednotlivý podíl je vidět v tabulce č. 3.11.

Tabulka 3. 11: Vývoj úrokových nákladů státního dluhu v ČR (mld. Kč)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Domácí dluh	26,07	22,95	28,17	29,5	31,68	35,34	25,34	34,25
z toho:								
SPP	4,23	2,71	2,8	1,77	2,2	1,72	1,5	1,94
SDD	21,84	20,24	25,37	27,74	33,16	35,4	24,45	32,76
SSD	-	-	-	-	-	-	-	0,19
Krátkodobé půjčky	-	-	-	-0,01	-3,67	-1,78	-0,62	-0,64
Zahraniční dluh	0,69	2,38	3,34	4,48	5,89	9,02	10,36	10,73
Celkem	26,76	25,33	31,51	33,98	37,51	44,12	35,62	44,97

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování, 2012

Rok 2008 znamenal pro exportně založenou Českou republiku začátek velmi negativního ekonomického vývoje. Hypoteční krize, která se ze Spojených států amerických, kde vznikla, dostala i na evropský kontinent, měla za následek ochabnutí celkové poptávky. Následná zvýšená nezaměstnanost, větší objem sociálních dávek a menší odvod daní, způsobil výpadek příjmů státního rozpočtu. Deficit státního rozpočtu dosahoval v roce 20 mld. Kč, ale v roce 2009, kdy se krize projevila naplno i v České republice byl deficit státního rozpočtu již 192,4 mld. Kč. Celkové veřejné zadlužení, které bylo v roce 2007 27,4 % HDP, stouplo na 37,6 % HDP v roce 2010.

3.2 Analýza vývoje veřejného dluhu Estonské republiky

Stejně jako v případě České republiky, bude tato kapitola zaměřena na vývoj veřejného dluhu od vzniku samostatného Estonska po vstup do EU a dále pak od vstupu po současnost. Popsána bude také struktura veřejného dluhu. Úplný začátek bude věnován transformaci a konec kapitoly estonské politice během krize.

3.2.1 Transformace Estonské republiky a vývoj v 90. letech

Září 1944 znamenal definitivní konec pro samostatnou Estonskou republiku. Stala se součástí SSSR a následná sovětizace drasticky zlikvidovala, jakékoliv pozůstatky demokratické a především estonské politické kultury. O procesu postupné liberalizace a demokratizace se dá hovořit již od roku 1987 a to z důvodu velké intenzity disidentských aktivit. Na jaře roku 1991 byly vyhlášeny volby o nezávislosti Estonska, kterých se mohli účastnit všichni obyvatelé s trvalým pobytem na Estonském území. Pro nezávislost se vyslovilo 77,8 % voličů. 20. 8. 1991 byla estonskou nejvyšší radou jednostranně vyhlášena nezávislost. První pravostředová koalice v čele s premiérem Martem Laartem, byla naprosto zásadní z hlediska vývoje Estonska v 90. letech. Stejně jako v České republice, se zde prosadila šoková terapie. Transformace započala plnou liberalizací cen, omezením cel na dovoz komodit a to především ze skandinávských zemí. Došlo ke zřízení velmi otevřeného obchodního režimu a úspěšnému přilákání zahraničních investic. Estonská ekonomická transformace je považována za velice úspěšnou, (Pospíšil, 1999).

Hospodářský vývoj této pobaltské země, začal po počátečním propadu vykazovat kladné tendence od roku 1994. Velkou dynamiku růstu si Estonsko udrželo celá 90. léta, výjimkou byl pouze rok 1999, kdy se projevila ruské krize. Problém byla inflace, kterou se podařilo snížit až ke konci 90. let a nezaměstnanost, která naopak s končícím stoletím varovně stoupala. Schodek běžného účtu byl vysoký a spolu se schodkem obchodní bilance rostl až do roku 1997. Veřejné finance měly negativní trend pouze na konci 90. let, veřejný dluh ale zůstal velmi nízký, (Karpová, 2004).

Důležitým krokem byla ekonomická reforma z roku 1992, v rámci ní proběhla i měnová reforma, která zrušila rubl a zavedla estonskou korunu. Byla vytvořena měnová rada a koruna byla vázána na německou marku (1 DEM = 8 EEK). Směnný kurz s ostatními měnami se vypočítával podle německé marky. Ekonomický rozvoj a v rámci něj systém pevného kurzu měl sice za následek růst cen domácích vstupů, ale na druhou stranu vzhledem ke zvýšené produktivitě zůstaly estonské podniky konkurence schopné, (Purju, 2009).

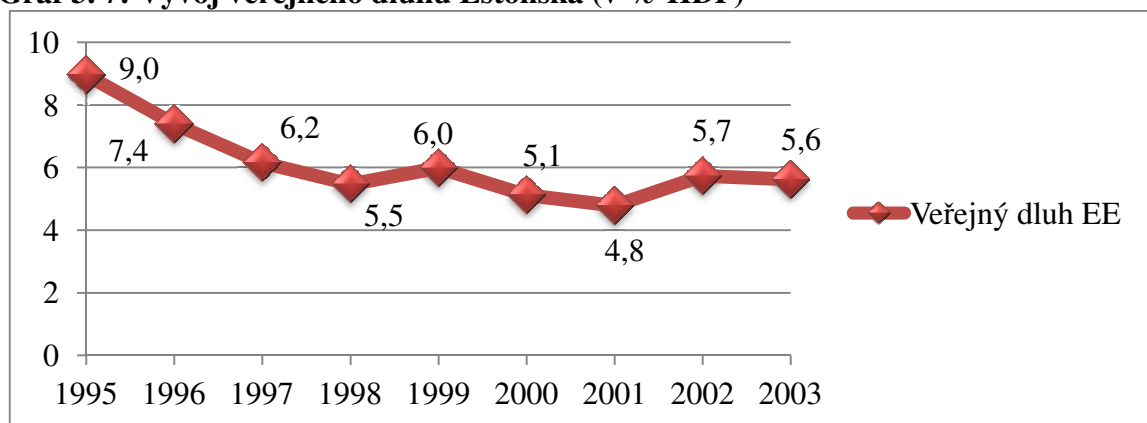
Tabulka 3. 12: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů Estonska

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Míra růstu reálného HDP (%)	6,5	5,9	11,7	6,8	-0,3	9,7	6,3	6,6	7,8
Míra nezaměstnanosti (%)	9,7	10	9,7	9,9	12,3	13,7	12,7	10,4	10,1
Míra inflace (%)	28,8	22,9	9,3	8,8	3,1	3,9	5,6	3,6	1,4

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

3.2.2 Vývoj veřejného dluhu Estonska od transformace po vstup do Evropské unie

Nízké veřejné zadlužení na počátku transformace bylo nespornou výhodou pro nastartování hospodářského vývoje. V roce 1995 byl vládní dluh 247,8 mil. eur (což bylo přibližně 9 % HDP). Absolutní hodnota v průběhu 90. let sice mírně rostla, ale díky silnému hospodářskému růstu se podíl veřejného dluhu na hrubém domácím produktu snižoval. Pouze v roce 1999, jak lze vidět v grafu č. 3.7, došlo k obratu vlivem zmíněné ruské krize, ta byla zapříčiněna špatnou hospodářskou politikou Ruska, která vedla ke kolapsu jeho finančního systému.

Graf 3. 7: Vývoj veřejného dluhu Estonska (v % HDP)

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Státní rozpočet od roku 1995 končil střídavě schodkem a přebytkem (tabulka č. 3.13). Deficity však byly velmi nízké a nejvýraznější propad byl v mnohokrát

zmiňovaném roce 1999. Fiskální odpovědnost již v tomto období může Estonsku závidět většina zemí Evropské unie.

Tabulka 3. 13: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu Estonska (v % HDP)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Schodek/přebytek státního rozpočtu	1,1	-0,4	2,7	-0,7	-3,5	-0,2	-0,1	0,3	1,7

Zdroj: ECB (2012), vlastní zpracování

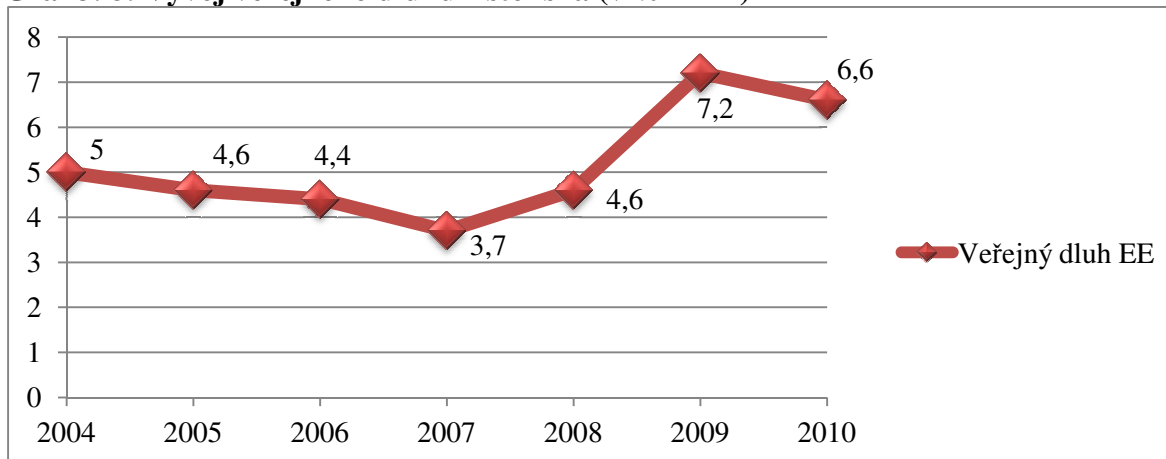
3.2.3 Vývoj veřejného dluhu Estonska od vstupu do Evropské unie

Silný hospodářský růst, který byl patrný již v roce 2003 a trval až do roku 2008, pomáhal intenzivněji snižovat celkové veřejné zadlužení (tabulka 3.14). To se dostalo až na nejnižší hodnotu 3,7 % HDP v roce 2007 od vyhlášení nezávislé Estonské republiky. Vláda v tomto ekonomickém rozkvětu hospodařila velmi rozvážně a z rozpočtových přebytků (viz. Tabulka č. 3.15) tvořila rezervy. Tohle velmi uvážené rozhodnutí, zachránilo Estonsko od přijímání velkých úvěrů po projevení hospodářské krize. Ačkoliv vláda v roce 2009 s cílem zvýšit příjmy státního rozpočtu zvýšila daně a snížila výdaje ze státního rozpočtu, deficitu se stejně nevyhnula. Ovšem v porovnání se zbytkem eurozóny, to stále bylo velmi úspěšné číslo.

Tabulka 3. 14: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů Estonska

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Míra růstu realného HDP	6,3	8,9	10,1	7,5	-3,7	-14,3	2,3	7,6
Míra nezaměstnanost (%)	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
Míra inflace (%)	3	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Graf 3. 8: Vývoj veřejného dluhu Estonska (v % HDP)

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Tabulka 3. 15: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu Estonska (v % HDP)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Schodek/přebytek SR	1,6	1,6	2,5	2,4	-2,9	-2	0,2	1

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Větším problémem než je rozpočet centrální vlády, je rozpočet územních samosprávných celků. V Estonsku existuje 226 místních samospráv, včetně 33 měst. Většina z nich jsou malé a chudé oblasti. Rozpočtové příjmy místních samospráv tvoří procentuální podíl daně z příjmu fyzických osob (více než polovinu), pozemkové daně, daně z přírodních zdrojů, některé místní daně a v neposlední řadě příspěvky ze státního rozpočtu. Stát poskytuje finanční příspěvky například na vzdělávání, silniční údržbu, nebo na sociální zabezpečení. Problém finančního zabezpečení je hlavně v oblastech, kde žije starší obyvatelstvo a je velká nezaměstnanost. Tady také často chybí peníze na zabezpečení běžných potřeb obyvatelstva a tyto finanční nedostatky se řeší pomocí úvěrů. Během hospodářské krize byla zavedena opatření ze strany státu, a místní vlády si mohli půjčovat velmi omezeně. Toto opatření bylo velmi důležité, protože pomohlo zabránit krachu mnoha územních rozpočtů, ačkoliv někde je hrozba bankrotu stále aktuální, (Lauri, 2009).

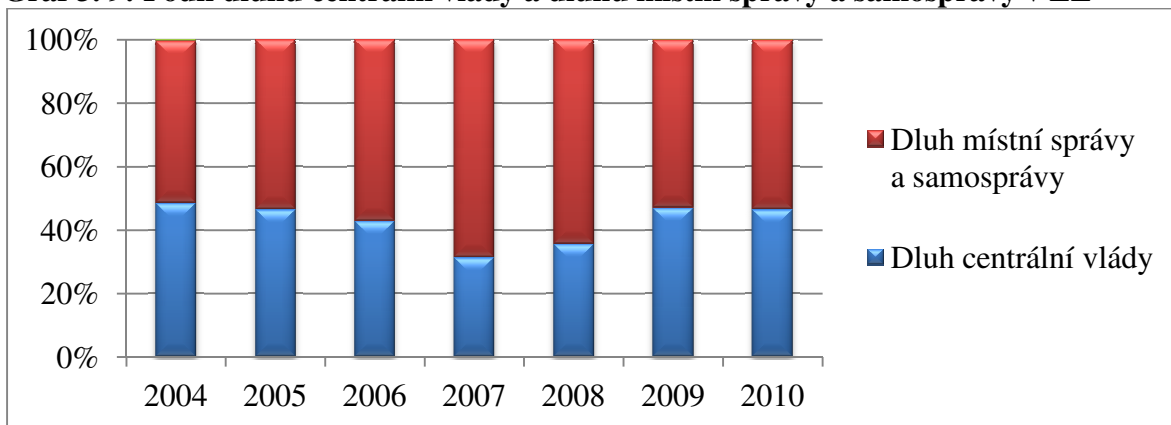
3.2.4 Struktura veřejného dluhu Estonska

V následující podkapitole, bude stejně jako v případě České republiky popsána struktura veřejného dluhu Estonska. Podle toho, jaká část celkového dluhu je tvořena dluhem centrální vlády, místní správy a samosprávy a parafiskálních fondů, dále podle držitele státních dluhopisů a podle nástroje.

Struktura veřejného dluhu podle podílu dluhu centrální vlády a místní správy a samosprávy na veřejném dluhu

Veřejný dluh Estonska, je tvořen přibližně stejně velkou částí dluhu centrální vlády a místní vlády s mírnou převahou dluhu místní vlády (v roce 2007 a 2008 lze však vidět razantnější rozdíl), jak lze vidět v grafu č. 3.9. Dluh parafiskálních fondů stejně jako u České republiky je zanedbatelný, v roce 2010 tvořil pouze 0,3 %. Problém zadlužení místní vlády byl popsán v kapitole 3.2.3. Zde je viditelné opatření státu (2009 a 2010), kdy místní vlády nemohly své problémy vzniklé vlivem krize řešit zadlužováním.

Graf 3. 9: Podíl dluhu centrální vlády a dluhu místní správy a samosprávy v EE

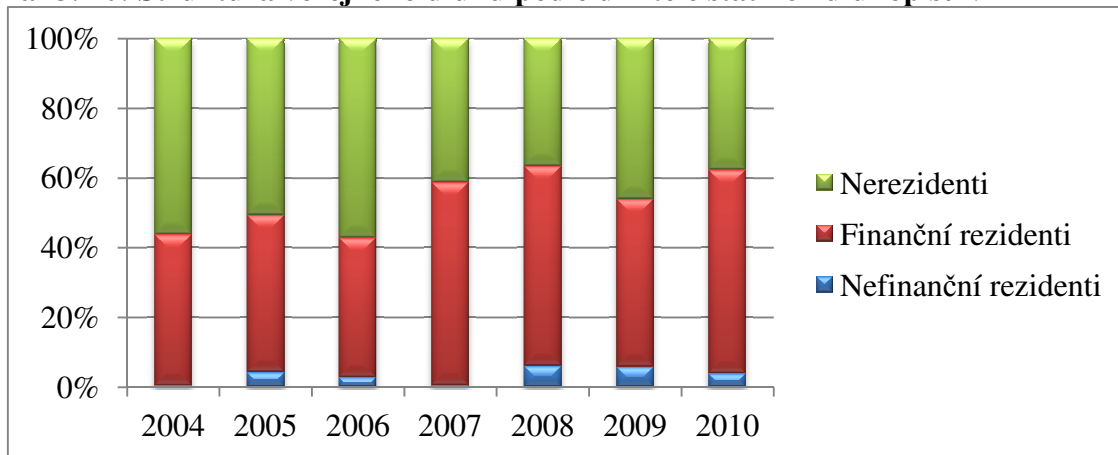

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Struktura veřejného dluhu podle držitele státních dluhopisů

Estonský veřejný dluh, je z velké části držen jak finančními rezidenty, tak i nerezidenty. Nefinanční rezidenti drží stejně jako v České republice minimální podíl.

Graf 3. 10: Struktura veřejného dluhu podle držitele státních dluhopisů v EE

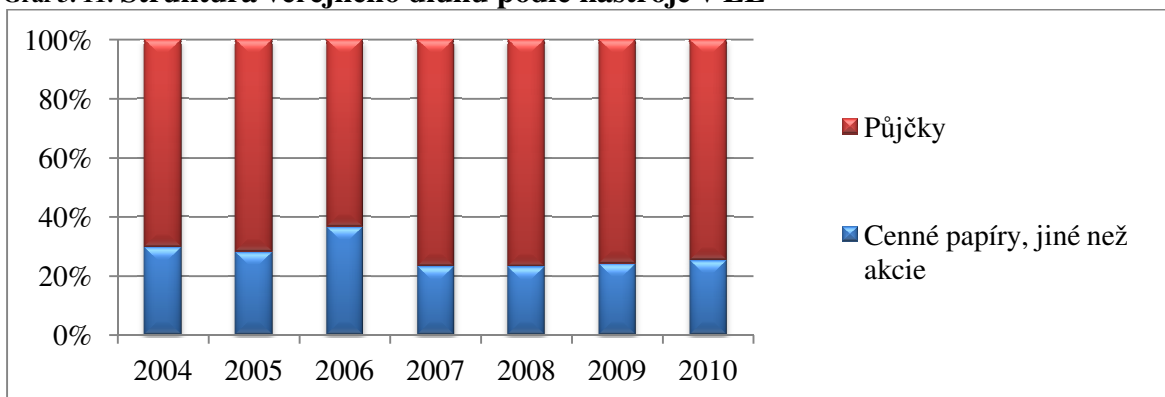

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Struktura veřejného dluhu podle nástroje

Struktura veřejného dluhu podle nástroje je v Estonsku naprosto jiná než ve většině států Evropské unie. Typickým trendem v EU včetně České republiky je naprostá převaha sekuritizovaného dluhu. V Estonsku převládá dluh ve formě půjček, jak je vidět v grafu č. 3.11. Svůj podíl na tom může mít velké zadlužení místních vlád, které neemitují žádné dluhopisy.

Graf 3. 11: Struktura veřejného dluhu podle nástroje v EE

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

3.2.5 Estonská státní politika během hospodářské krize

To, že státní rozpočty v Estonsku končily kromě vyrovnaného rozpočtu také přebytkem, bylo již několikrát uvedeno. Ovšem k tomu všemu, byly tyto přebytky spolu s dalšími finančními prostředky (například příjmy z privatizace) shromažďovány jako speciální stabilizační rezerva. Tato rezerva lze použít pro konkrétní situace (například důchodová reforma) a pouze se souhlasem Riigikogu. Navíc má centrální vláda ještě další rezervy a úspory, ty byly na konci roku 2011 kole 612 mil. eur.

Jakmile se v roce 2008 projevila krize, estonská vláda se za každou cenu snažila udržet vyrovnaný rozpočet. Krize ale zasáhla estonskou ekonomiku příliš silně, takže i přes veškeré snahy skončil rozpočet deficitem. Hlavní problém nejenom Estonska, ale celého Pobaltí byl v realitním trhu. Ten v letech 2005 – 2008 narostl dvojnásobně. Po splasknutí bubliny na realitním trhu se Estonsko vydalo cestou velkých úspor a ani je nenapadlo ekonomiku podpořit zvýšenými vládními výdaji. Zadlužování na přelomu roku 2008 a 2009 nepřipadalo v úvahu, jelikož by mohlo způsobit stejné obtíže, jako v sousedním Lotyšsku. Estonsko mělo výhodu v podobě bankovního sektoru, který investoval rozumně a nenakupoval cenné papíry jihoevropských zemí. Vláda, tak nemusela zachraňovat banky veřejnými financemi. Úsporné programy začaly již v polovině roku 2008 a následovaly i v roce 2009. Rozsáhlé škrtky byly nutné, jelikož pokles ekonomického růstu byl obrovský. I když bylo k dispozici čerpání rezerv, estonská vláda měla strach, že pokud bude krize dlouhodobou záležitostí, tyto rezervy nebudou stačit. Mezi úsporné opatření patřilo zvýšení daní (spotřebních daní, v některých případech i dvakrát, dále zvýšení daně z přidané hodnoty, z 18 % na 20% a další). Dále pokles mezd (až o 40 %) i nákladů na provoz veřejných zařízení a mimo jiné také zvýšení sazby na pojištění v nezaměstnanosti (opět v některých případech i dvakrát). Bylo také vyvinuto značné úsilí na zlepšení přístupu k strukturálním fondům EU. K úspěšnému provádění drastických reforem je potřeba souhlasu obyvatel, proto se vláda snažila o osvětu, proč jsou reformy tak potřeba. Reformy zde nakonec byly přijaty s poklidem a pochopením, než tomu bylo například v jihoevropských zemích. Politické strany, které tvrdé reformy zavedly, dokonce nepřišly ve volbách v roce 2011 o své voliče, (Lauri, 2012).

4 Komparace veřejného dluhu české a estonské republiky

Institucionální podmínky jsou důležitým determinantem vývoje ekonomiky a také jejího zadlužení. V rámci této kapitoly, bude popsán institucionální rámec České republiky a Estonska a následná komparace těchto institucionálních podmínek. Dále pak, bude komparován samotný veřejný dluh a některé jeho složky.

4.1 Institucionální rámec české a estonské republiky

Tato podkapitola, se bude věnovat institucionálním podmínkám jednotlivých zemí. Konkrétně politickému systému, důchodovému a daňovému systému české a estonské republiky. Opomenut nebude veřejný sektor a jeho podíl na HDP.

4.1.1 Politický systém České republiky a Estonska

Vliv jednotlivých politických stran na vývoj fiskální oblasti je naprosto samozřejmý. Každá politická strana, podle svého zaměření, podporuje jinou skupinu obyvatel a prosazuje různou fiskální politiku. V rámci jednotlivých zemí bude popsán v jednoduchosti politický systém, stabilita politického systému a také to, zda jsou obyvatelstvem upřednostňovány strany pravicového nebo levicového zaměření.

Politický systém České republiky

Česká republika je charakterizována jako parlamentní demokracie. Rozdělení moci je na moc zákonodárnou, představovanou Parlamentem ČR, dále na moc výkonnou, kterou tvoří vláda ČR a prezident a nakonec je to moc soudní. Parlament České republiky je dvoukomorový, tvoří ho Poslanecká sněmovna a Senát. Volit do Poslanecké sněmovny a do Senátu může každý občan České republiky, který dosáhl plnoletosti. Poslanecká sněmovna je tvořena 200 poslanci, kteří jsou voleni systémem poměrného zastoupení

každé čtyři roky. Poslanci jsou voleni jako zástupci svých politických stran. Mezi nejdůležitější pravomoce poslanecké sněmovny patří projednávání a schvalování zákonů, návrhy jednotlivých zákonů, rozhodování ohledně podoby státního rozpočtu, právo vyslovit nedůvěru vládě a také spolu se senátory volit prezidenta České republiky. Do senátu vzniklého až v roce 1996 se volí senátoři podle většinového volebního systému a to na dobu 6 let. Volby se konají každé dva roky, kde se volí třetina nových senátorů. Senát působí jako protiváha Poslanecké sněmovny a má vytvořit kvalitnější legislativní proces. Mezi pravomoce senátu patří projednávání a schvalování zákonů, které jim byly postoupeny z Poslanecké sněmovny, navrhuje zákony, souhlasí, resp. nesouhlasí s mezinárodními smlouvami, atd. Vláda České republiky reprezentuje výkonnou moc a zodpovídá se Poslanecké sněmovně. Kromě vlády jsou součástí výkonné moci také ministerstva a další správní orgány. Vláda se řídí svým programovým prohlášením, s ním také předstupuje před Poslaneckou sněmovnu. Po schválení programu Poslaneckou sněmovnou může vláda započít svou činnost. Prezident, rovněž zastupitel výkonné moci je hlavou státu a vrchním velitelem ozbrojených sil. Pravomoce prezidenta České republiky jsou značně omezené. Mezi ty nejdůležitější patří jmenování a odvolání předsedy a dalších členů vlády, přijímá jejich demisi stejně jako demisi celé vlády, uděluje milosti, může parlamentu vrátit přijatý zákon, podepisuje zákony atd.

Těsně před rozpadem federace byla v roce 1992 ustanovena pravicová vláda v čele s předsedou Václavem Klausem (koalici tvořila ODS, KDS, KDU-ČSL a ODA). První vláda Václava Klause své funkční období ustála bez větších obtíží. Jeho druhá vláda své funkční období již nedokončila a byla ustanovena úřednická vláda Josefa Tošovského. Několik následujících let, přesněji v letech 1998 – 2006 byly u vlády koalice levicového zaměření v čele s ČSSD. Od roku 2006 se ve vlády ujala pravice, s vedoucí stranou ODS.

V čele ČR se po delších časových úsecích střídají pravicové i levicové vládní koalice. Úřednická vláda, která následuje po rozpadu předešlé vlády, byla ustanovena od vzniku samostatné České republiky celkem dvakrát. A to v roce 1998 a 2009. Vládní krize, byly ale součástí našeho politického systému mnohokrát, (Kabelová, 2010).

Politický systém Estonska

Estonsko, je stejně jako Česká republika pluralitní demokracie. Moc je rozčleněna na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zákonodárná moc je v rukou jednokomorového parlamentu, tzv. Riigikogu. Do parlamentu je voleno 101 poslanců a to každé čtyři roky,

systémem poměrného zastoupení. Mezi nejvýznamnější pravomoce parlamentu patří volba prezidenta, schvalování zákonů, vyhlášení referenda, souhlas, popř. nesouhlas s mezinárodními smlouvami. Také schvaluje státní rozpočet, navrhuje premiéra a další. Parlament je rozpuštěn v tom případě, že se mu třikrát nepodaří zvolit předsedu vlády, nebo že vyhlásí nedůvěru vládě nebo jejímu předsedovi. Výkonná moc je reprezentována vládou a prezidentem. Předseda vlády, který je po návrhu prezidenta schválen parlamentní většinou, doporučí jednotlivé ministry. Počet ministrů je v rozmezí 12 – 14 a musí je schválit prezident. Parlament může vyhlásit nedůvěru jednotlivým ministrům, nebo celé vládě. Vláda je vždy volena znovu, pokud je rozpuštěn parlament. Prezident republiky jako hlava státu je vnímán hlavně reprezentativně, je vrchním velitelem ozbrojených složek a zastupitel své země na mezinárodní úrovni. Mezi jeho nejdůležitější pravomoce patří vyhlášení řádných i mimořádných voleb do parlamentu, návrh kandidáta na premiéra, podepisování ratifikačních listin a další. Prvním prezidentem nezávislého Estonska se stal Lennart Meri, (Businessinfo, 2010).

První vládou po získání nezávislosti byla koalice pravého středu v čele s premiérem Martem Laarem. Koalici tvořila Vlastenecká unie, Umírnění a Estonská nezávislá národní strana. Koalice jednotlivých vlád se často otřásají v základu, a to díky jejich křehkým vazbám. Pro Estonsko je typické časté střídání vlád. Už první vláda Marta Laara neustála celé své funkční období a byla ustanovena nová vláda pod vedením představitele Umírněných Andresem Tarandem. Podobný vývoj měly téměř všechny následující koalice.

Preference obyvatel jsou jasně ve prospěch pravicových stran. Po vypuknutí krize, byla vláda nucena přistoupit k velkým škrtům v rozpočtu. Na tyto opatření, velmi často reagují obyvatelé v následujících volbách, zvolením opoziční strany. V Estonsku byla ve volbách v roce 2011 opět zvolena pravice a potřetí se stal premiérem Andrus Ansip, který je předseda Reformní strany. Tato strana prosazuje úplnou liberalizaci ekonomiky, (Cabada, 2008).

4.1.2 Daňový systém České republiky a Estonska

Dobře nastavený daňový systém je jednou z podmínek fungující ekonomiky. Ovlivňuje vývoj ekonomiky a samozřejmě tím i její zadlužení. V krátkosti bude u každé země nastíněn současný daňový systém (pozornost bude věnována dani z příjmu, dani

z přidané hodnoty a sociálnímu a zdravotnímu pojištění), dále bude uvedena složitost daňového systému a daňová zátěž obou zemí.

Daňový systém České republiky

Daňový systém České republiky, je v hlavních bodech srovnatelný s daňovými systémy vyspělých evropských zemí. Daně se člení na přímé a nepřímé a jejich příjmy do státního rozpočtu jsou přibližně stejné. Daňová reforma z roku 1993 vytvořila zcela nový daňový systém potřebný pro fungování tržní ekonomiky. Tato zcela zásadní reforma byla v průběhu let následována dalšími reformami. V roce 2003 – 2004 byla potřeba implementace legislativy Evropské unie, v letech 2005 – 2006 byla zvýšena progresivita daňového systému. V roce 2008 byla provedena daňová reforma s jasným podtextem nové vládní koalice. Zde došlo k zavedení zdanění superhrubé mzdy, jednotné sazby daně z příjmu a další mnoho dalších změn, (Vančurová, 2009). V roce 2011 došlo ke schválení další daňové reformy, která však bude z velké části uplatňována až od roku 2014. Mimo jiné změny bude například zrušena superhrubé mzda a zavedena 19 % sazba daně z příjmu, která se bude počítat opět ze mzdy hrubé.

Daňový systém platný pro rok 2012 má následující podobu. Daň z příjmů má jednotnou sazbu ve výši 15 % a počítá se ze superhrubé mzdy (hrubá mzda ke které je připočteno pojistné na zdravotní a sociální pojištění placené zaměstnavatelem). Daň z příjmů právnických osob má sazbu 19 %. Investiční fondy a společnosti, instituce penzijního pojištění a podílové fondy mají daňovou sazbu ve výši 5 %.

Sociální pojištění je ve výši 6,5 %, které platí zaměstnanec a 25 %, které platí zaměstnavatel. U OSVČ je to 29,2 %. Zdravotní pojištění je ve výši 13,5 %. U OSVČ je to minimální měsíční částka 1697 Kč.

Základní sazba daně z přidané hodnoty je 20 % a snížená sazba je 14 %. Snížené sazby podléhají například některé potraviny, tiskoviny, vodné a stočné, kulturní činnosti, léky atd. Od daně jsou osvobozeny například finanční služby. Spotřební daň je stanovena ve většině případů pevnou částkou a vztahuje se na minerální oleje, líh, pivo, víno a tabákové výrobky. Mezi další daně patří např. daň dědická, darovací a silniční, (Businessinfo, 2012).

Daňový systém České republiky je z hlediska administrativy považován jeden z nejsložitějších. Doložit to lze na studii *Paying taxes*, kterou zveřejňuje Světová banka. Tato studie zkoumá daňovou agendu a daňovou zátěž z pohledu několika kritérií, jako je

daňové zatížení, časová náročnost a počet plateb. Čas podniků potřebný na přípravu, podání a zaplacení daní je v České republice v průměru 557 hodin. Z hlediska časové náročnosti patřilo České republice 171. místo z celkových 183 zemí, (Doing business, 2010).

V České republice mohou osoby samostatně výdělečně činné využít výdajové paušály, které mají mnohem jednodušší administrativu, než běžné účetnictví. Výdajové paušály vychází se z myšlenky, že daňově uznatelné náklady, které jsou podstatné pro vytvoření zisku, tvoří určité procento z příjmů. Výše procenta je různá podle určité živnosti. Například u řemeslných živností je to 80 %, u ostatních živností 60% a u příjmu z pronájmu 30 %. Nevýhodné mohou být tyto paušály pro živnosti, kde jsou náklady vyšší. Ovšem většina živnostníků (celkový počet je v České republice přibližně jeden milion) má náklady mnohem nižší. Z toho plyne, že pokud využívají výdajové paušály, na daních neodvádí prakticky nic. Ovšem pokud si nespoří v soukromých penzijních fondech, tak se podnikatelé a živnostníci mohou stát zátěží pro zdravotní a důchodový systém, (Businessinfo,2012).

Daňový systém Estonska

Mezi zásadní kroky první vlády nezávislého Estonska pod vedením premiéra Marta Laara byla bezesporu daňová reforma. Ta zavedla jako první v Evropě v roce 1994 jednotnou sazbu pro daň z příjmu, tzn. že, fyzické i právnické osoby platí stejnou sazbu, bez ohledu na výši jejich příjmu. V roce 1994 činila sazba daně 26 %, od roku 2004 docházelo k postupnému snižování (každoročně o 1 p.b.). Snižování sazby bylo pozastaveno až v roce 2008 na sazbě 21 % a to ve spojitosti s probíhající hospodářskou krizí a nutností zvýšení příjmů do státního rozpočtu. Aktuálně je tedy sazba stále 21 %, ale estonská vláda chce v co možná nejkratší době opět přistoupit ke snížení na 20 %. Nezdánitelný základ je ve výši 1726 EUR. Estonský daňový systém je velmi jednoduchý a transparentní (minimální počet výjimek a odečitatelných položek). Což dokazuje výše zmíněná studie Světové banky. Podniky v Estonsku potřebují na přípravu, podání a zaplacení daní v průměru 85 hodin. Daňové přiznání je také možné vyplnit přes internet, za velmi krátkou dobu, (Businessinfo, 2012).

Odvody na sociální a zdravotní pojištění, které zajišťují největší příjmy do státního rozpočtu, jsou ve výši 13 % (zdravotní pojištění) a 20 % (důchodové pojištění). Pokud zaměstnanec vstoupil do druhého pilíře důchodového pojištění, pak z původních 20 %

odvádí pouze 16 % a zbylé 4 % se přesouvají na jeho individuální důchodový účet, viz kapitola 4.1.3. Dále je ještě odváděno pojištění na podporu v nezaměstnanosti (1,4 % platí zaměstnavatel a 2,8 % zaměstnanec), (Purju, 2009).

Podpora investic a rozvoj podniku je stimulován pomocí osvobození od daně reinvestovaného zisku (či jinak zadržného zisku). Předmětem danění je tedy pouze zisk rozdělený (dividendy). Aby bylo nulové zdanění nerozděleného zisku v souladu s pravidly Evropské unie, mělo Estonsko do konce roku 2008 výjimku ze směrnice 2003/123/ES o mateřských a dceřiných společnostech. Pro zachování této výjimky po roce 2008, došlo k novelizaci zákona o dani z příjmu. Novelizace spočívá v zálohovém zdanění. Záloha se spočítá z průměru distribuovaného zisku předchozích tří let a odečte se od vzniklé daňové povinnosti stávajícího roku.

Sazba daně z přidané hodnoty je 20 %, 9 % a v některých případech 0 %. Snížená sazba 9 % se týká knih, periodických publikací, léčivých přípravků, zdravotních potřeb a pomůcek pro zdravotně postižené a pro ubytovací služby. Nulová sazba DPH je například pro vývoz nebo pro námořní plavidla a letadla používané pro mezinárodní dopravu.

Sazba pozemkové daně je v rozmezí 0,1 až 2,5 % z hodnoty pozemku, vybírá se třikrát ročně a zcela připadá do místních rozpočtů. Zdanění podléhají také herny a loterie, zde je sazba od 5 % do 18 % podle druhu činnosti. Spotřební daň se vybírá z prodeje tabáku a tabákových výrobků, alkoholu, pohonných hmot, aut, motocyklů, jachet a obalů, (Businessinfo, 2012).

Daňové zatížení jednotlivých zemí

Daňové zatížení dle metodiky Eurostatu i OECD se měří jako poměr všech daňových příjmů (včetně sociálního a zdravotního pojištění) na hrubém domácím produktu (složená daňová kvóta). Celková míra zdanění v Evropské unii je vyšší než v ostatních vyspělých státech světa, jedním z důvodů je sociální politika. V Evropě jsou podstatně vyšší penze, sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti a další. V tabulce č. 4.1 je vidět vývoj daňového zatížení v České republice a v Estonsku. Daňové zatížení v ČR má tendence klesat, zvláště od roku 2008 (kdy proběhla výše zmíněná daňová reforma). Naopak tendence v Estonsku je stoupající, zpočátku velmi mírně, ovšem v důsledku hospodářské krize a navazujících vládních opatření, byl nárůst v roce 2009 razantní.

Tabulka 4. 1: Vývoj daňového zatížení (v % HDP)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EE	30,6	30,6	30,7	31,4	31,7	35,9	34
ČR	37,8	37,5	37	37,3	36	34,7	34,9

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

4.1.3 Důchodový systém v České republice a v Estonsku

Důchodový systém, nejenom vlivem měnící se věkové struktury obyvatelstva, je v řadě zemí problémem veřejných financí. U důchodových systémů, České republiky a Estonska, budou popsány pilíře, na kterých dané systémy v současné době stojí a také budou zmíněny výdaje, které plynou na důchodové a sociální zabezpečení.

Důchodový systém České republiky

Velkou slabinou českých veřejných financí je důchodový systém. V roce 2010 skončil rozdíl mezi celkovými příjmy a výdaji na důchodové pojištění schodkem 35,6 mld. Kč. Celkový schodek státního rozpočtu byl v roce 2010 156,4 mld. Kč. Hlavním problémem současného důchodového systému je nepříznivý demografický vývoj. Nízká porodnost a stále se prodlužující doba pobírání důchodu má za následek snižující se příjmy a naopak stoupající náklady důchodového systému. v roce 2010 tvořila skupina obyvatel nad 65 let 15,5 % z celkového počtu obyvatel a v roce 2068 by toto číslo mělo dosáhnout až 30 %. Takový vývoj znamená finanční neudržitelnost současného důchodového systému. Proto také otázka důchodové reformy a její podoby je častým námětem diskuze posledních let. Od roku 2012 začala platit malá důchodová reforma. V rámci ní například došlo k rychlejšímu zvyšování věku odchodu do důchodu, snížily se předčasné důchody, ale také stouply důchody lidem s vyššími příjmy. Velká důchodová reforma, která zatím neproběhla, by měla vyvést část peněz z průběžného důchodového systému do nově vzniklých penzijních společností. To znamená, že místo současné sazby důchodového pojištění 28 % bude sazba 25 % a zbylé 3 % budou plynout na soukromý účet penzijního fondu. K tomu ještě zaměstnanec odvede do fondu dvě procenta ze svého hrubého příjmu.

Penzijní systém v České republice je v současné době postaven na dvou pilířích. První pilíř tvoří průběžně financovaný penzijní systém a druhý pilíř je tvořen dobrovolnými soukromými penzijními fondy.

První pilíř: základní důchodové pojištění

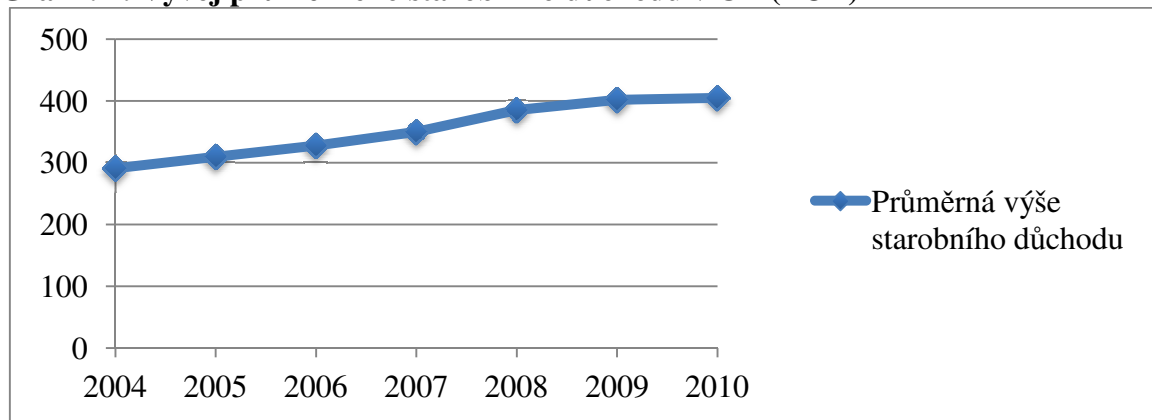
Základní důchodové pojištění je povinné, průběžně financované a dávkově definované. První pilíř zajišťuje všechny ekonomicky aktivní obyvatele a vyplácí se z něj starobní důchody, invalidní důchody, vdovské a vdovecké důchody a sirotčí důchody. Procentuálně mají největší váhu starobní důchody, necelých 80 % (2010). Důchodového pojištění je 28 % (6,5 % zaměstnanec a 21,5 % zaměstnavatel). Základní důchodové pojištění upravuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Důchod obsahuje dvě složky a to základní výměru, kde je stanovena pevná částka bez ohledu na výši výdělku a dobu pojištění, stanovenou pro všechny důchody stejně a procentní výměru. V roce 1996 byl založen zvláštní účet důchodového pojištění, na který se převáděly přebytky z příjmů důchodového pojištění. Prostředky tohoto účtu, bylo možné použít na výdaje důchodového systému a na krytí schodku daného systému a to pouze se souhlasem Poslanecké sněmovny. V roce 2008 se zvláštní účet důchodového pojištění transformoval na zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu jako součást státních finančních aktiv. Prostředky účtu (přebytek z celkových příjmů důchodového pojištění, které převyšují celkové náklady, prostředky účtu státních finančních aktiv, na který od roku 2004 plynou prostředky z dividend, které získalo Ministerstvo práce a sociálních věcí jako správce majetkových účastí státu) budou sloužit pro důchodovou reformu a to podle usnesení Poslanecké sněmovny na návrh vlády. Ministerstvo financí má dočasně oprávnění volně nakládat s prostředky tohoto účtu, může je investovat do státních dluhopisů (České národní banky, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj nebo Evropskou centrální banky). Výnosy jsou příjmem tohoto účtu, (Česká bankovní asociace, 2011).

Druhý pilíř: Systém penzijního připojištění se státním příspěvkem

Systém penzijního připojištění existuje od roku 1994 a je postaven na soukromých penzijních fondech. Tento systém je dobrovolný a každý účastník má individuální účet, na který se připisují jeho příspěvky a zhodnocení. Tento pilíř lze podle terminologie EU

chápat jako třetí pilíř. Důchody z tohoto pilíře se podílejí na celkových důchodech naprosto zanedbatelnou částkou, (Česká bankovní asociace, 2011).

Graf 4. 1: Vývoj průměrného starobního důchodu v ČR (EUR)

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Důchodový systém Estonska

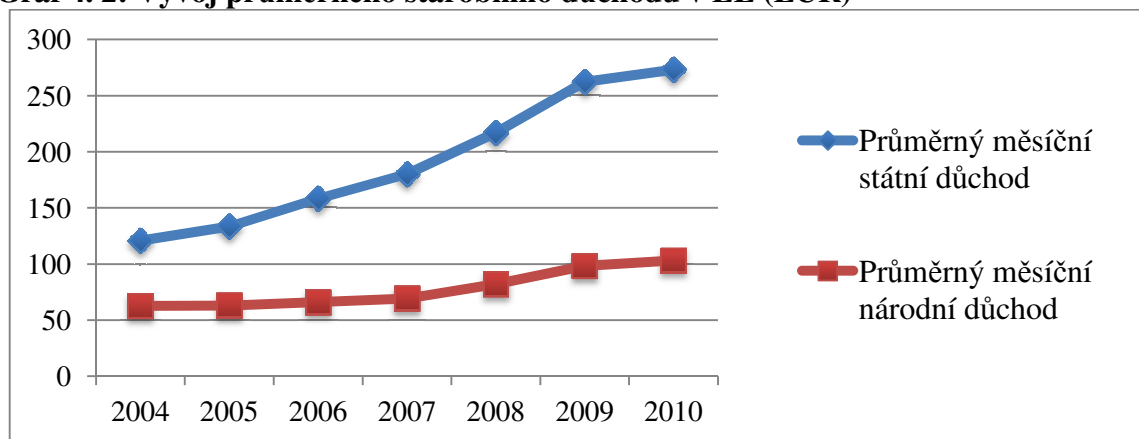
Estonský důchodový systém je založen na třech pilířích. Reforma důchodového systému, která zavedla druhý pilíř, proběhla již v roce 2002. Třetí pilíř existuje dokonce od roku 1998. Důchodová reforma je považována za úspěšný počín, hlavně díky velkému procentu obyvatel, kteří se zapojili (i když nemuseli, viz popis jednotlivých pilířů) do druhého pilíře. Vést je k tomu mohlo i to, že státní penze není dostatečně vysoká na udržení standartu předdůchodového věku, jak je vidět v grafu č. 4.2.

První pilíř: State pension

Státní důchod je založen na principu přerozdělování. Odvedené sociální pojištění, slouží jako penze současných důchodců. Sazba pojištění určena na důchody tvoří 20 %. Státní důchody jsou rozděleny do dvou skupin. První skupinou jsou důchody závislé na pracovním příspěvku, tj. starobní důchody, invalidní důchody nebo vdovské důchody. Druhou skupinu tvoří minimální (národní) důchod. Národní důchod je státem garantovaný příjem osobám, které nemají nárok na důchod plynoucí z odpracovaných let. Podmínkou je dosažený věk 63 let, trvalé bydliště v Estonsku minimálně 5 let před podáním žádosti o důchod a nepobírání důchodu ze zahraničí. Na starobní důchod má právo ten, který

v Estonsku odpracoval nejméně 15 let. Důchodový věk pro muže je 63 let a pro ženy 60,5 let. Do roku 2016 by se měl důchodový věk pro muže i ženy sjednotit na 63 let. Starobní důchod se skládá ze tří složek. Základní částka, která dnes činí 114,6575 EUR, další část je odvozena od odpracovaných let. Poslední složka je závislá na výši odvedené sociální daně. Minimální výše starobního důchodu je dnes stanovena na 128,45 EUR, (Pensionikeskus,2009).

Graf 4. 2: Vývoj průměrného starobního důchodu v EE (EUR)

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Druhý pilíř: Funded pension

Druhý pilíř slouží jako hlavní doplňkový systém státních důchodů. Zaměstnanec odvádí 2 % ze své hrubé mzdy a stát mu k této částce přispívá 4 % z povinné sociální daně 20 %, kterou platí zaměstnanec, na jeho individuální účet. Do prvního pilíře pak plyne zbylých 16 %. Spoření do fondů je povinné pro daňové poplatníky narozené v roce 1983 a později. Pro daňové poplatníky narozené před rokem 1983 jsou penzijní fondy dobrovolné. Změnit penzijní fond lze jednou do roka. Úspory jsou registrovány na individuálních účtech a jsou předmětem dědického řízení. Systém penzijních fondů funguje od roku 2002. V roce 2009 bylo členy druhého pilíře přibližně 86 % pracovní síly. Vlivem hospodářské krize byly státní příspěvky od 1. června 2009 do 31. prosince 2010 pozastaveny. V roce 2011 došlo k znovuzavedení příspěvku. Státní penze spolu s financemi z penzijního fondu tvoří zhruba polovinu předdůchodového příjmu, (Pensionikeskus,2009).

Třetí pilíř: Supplementary pension

Třetí pilíř je založen na dobrovolném spoření a existuje od roku 1998. Výše příspěvku je zcela dobrovolná a je i možnost přerušení příspěvku, (Pensionikeskus,2009).

4.1.4 Podíl veřejného sektoru na HDP

Průměr podílu veřejného sektoru na HDP byl v EU v roce 2010 50,3 %. Je snaha ve většině zemí tento podíl co nejvíce snižovat. Nižší podíl působí pozitivně na ekonomický růst a také na snižování zadlužování. Podíl veřejného sektoru lze nejlépe vypočítat na vládních výdajích. Více než polovina vládních výdajů je věnována na sociální ochranu a na zdravotnictví. Další podstatná část jde na všeobecné veřejné služby a také na školství. Výše vládních výdajů ovlivňuje růst ekonomiky. Čím je podíl vládních výdajů na HDP menší, tím víc ekonomika roste, (Schneider, 1997).

Tabulka č. 4.2 ukazuje, jak se vyvíjel podíl vládních výdajů na HDP v České republice a v Estonsku. Česká republika se po celé sledované období drží nad hranicí 40 %. Estonsko mělo v roce 2006 mělo tento podíl o téměř 10 p.b. nižší. Zlom u něj nastal v roce 2008, vinu také jistě nese hospodářská krize, kdy Estonsko v rámci úspor zvýšilo daně a také poklesl HDP. V roce 2010 se Estonsku podařilo tento podíl opět výrazně snížit. I tak zůstávají obě země pod průměrem Evropské unie, což lze hodnotit jenom kladně.

Tabulka 4. 2: Vývoj vládních výdajů (v % HDP)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Česká republika	45	43,7	42,5	42,9	45,9	45,2
Estonsko	33,6	33,6	34,4	39,9	45,2	40

Zdroj: Eurostat (2011), vlastní zpracování

4.2 Komparace institucionálního rámce České republiky a Estonska

Politický systém nelze označit jako stabilní ani v jedné ze sledovaných zemí. Estonsko je v téhle otázce snad ještě horší, jelikož téměř žádná vláda nebyla schopna dokončit své funkční období. Spektrum vládních koalic se v České republice střídá, naopak

v Estonsku jsou až na občasnou účast některých levicových stran (například sociálních demokratů) středopravicové koalice. Z toho plyne jasná podpora podnikatelů a podnikatelského prostředí. Sociální podpora je však o poznání méně vstřícná než v ČR, na utváření velkorysého sociálního prostředí v Estonsku nebyly finanční prostředky a na cestu zadlužování se Estonsko kvůli tomu nevydalo. Legislativní proces je v Estonsku ulehčen jednokomorovým parlamentem. V České republice je proces náročnější, protože zákon musí projít také Senátem.

Daňový systém je srovnatelný z hlediska rozdělení daní na přímé a nepřímé a jejich podílu na příjmech do státního rozpočtu. V obou zemích se také uplatňuje zvyšování nepřímých daní (DPH). Daňové zatížení bylo v průběhu let nižší v Estonsku, vlivem krize se však dostalo na srovnatelnou úroveň. Podstatný rozdíl je vidět v revizích daňového systému. Česká republika je zaplavena množstvím daňových reforem, viditelné je to zejména na dani z příjmu. Estonsko provedlo měnovou reformu v roce 1994 a kromě uzákoněného snižování některých sazeb, byla větší změna akorát implementace legislativy Evropské unie. Další mínus bohužel opět na straně České republiky lze spatřovat ve složitosti daňového systému, obzvlášť v administrativní náročnosti. Estonsko patří mezi země s nejjednodušším daňovým systémem. Doložit to lze na studii *Paying taxes*, kterou zveřejňuje Světová banka. Tato studie zkoumá daňovou agendu a daňovou zátěž z pohledu několika kritérií, jako je daňové zatížení, časová náročnost a počet plateb. Čas potřebný na přípravu, podání a zaplacení daní je v České republice celkově 557 hodin. V Estonsku je tento čas o poznání kratší, pouhých 85 hodin, (Doing business, 2010)

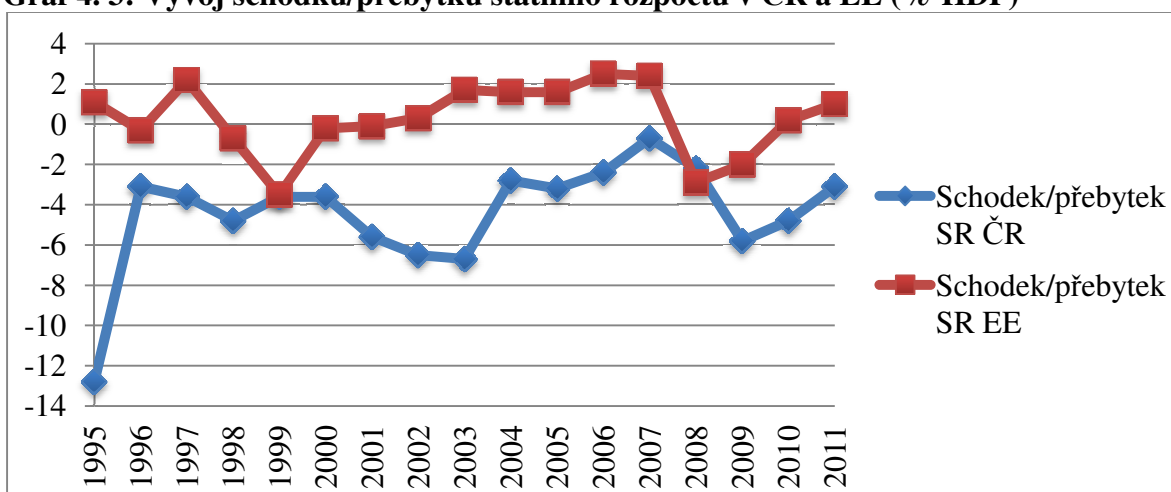
Důchodový systém, neustále diskutovaný problém v českém prostředí. Konečná podoba důchodové reformy byla několikrát pozměněna a k realizaci až na malé změny zatím nedošlo. Naproti tomu v Estonsku už nějakou dobu funguje v celku rozvinutý třípilířový důchodový systém. Tamní druhý pilíř, fungující již od roku 2002 se snaží o kompenzaci poměrně velmi nízkého státního důchodu. Mnohem štedřejší sociální systém České republiky a tím také mnohem nákladnější, ilustruje výše starobních důchodu. V České republice byla výše starobního důchodu v roce 2010 404, 9 EUR, v Estonsku to bylo o poznání méně, 273,2 EUR.

Podíl veřejného sektoru na HDP, další faktor ovlivňující mimo jiné veřejné zadlužení je podstatně nižší v Estonsku. Rozdíl v některých letech nabývá hodnot až 10 p.b.

4.3 Komparace vývoje schodku/přebytku státního rozpočtu

Deficit státního rozpočtu je jednou z hlavních příčin vzniku veřejného dluhu. V následujícím grafu je zřetelně vidět, jak končily jednotlivé státní rozpočty České republiky i Estonska. Přiblížení obou státních rozpočtů nastalo většinou vlivem krize. V roce 1999 to byla ruská krize. Ta citelně zasáhla Estonsko a jeho státní rozpočet skončil deficitem. V roce 2008 to bylo podobné, s rozdílem že krize zasáhla obě země. S poslední hospodářskou krizí se ale v ohledu státního rozpočtu vypořádala mnohem lépe estonská ekonomika, díky úsporně prováděné politice před vypuknutím krize a nahromaděným rezervám. V roce 2010 končil státní rozpočet opět přebytkem.

Graf 4. 3: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu v ČR a EE (% HDP)

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

4.4 Komparace struktury veřejného dluhu České republiky a Estonska

Struktura veřejného dluhu obou zemí je poměrně odlišná v každé ze zkoumaných struktur. Mírná shoda lze spatřit u držitelů státních dluhopisů. U obou zemí je minimální podíl dluhopisů v rukou nefinančních rezidentů a velký podíl v držení finančních rezidentů (v případě ČR je to ještě znatelnější). Naprostý rozdíl ve struktuře je v podílu dluhu centrální vlády a místní vlády na celkovém veřejném dluhu. V ČR je celkové zadlužení z většinové části tvořeno dluhem centrální vlády, u Estonska mírně převládá zadlužení vlády místní. Zadlužení parafiskálních fondů je v celkovém hledisku velmi malé v obou ekonomikách. Rozdíl je také ve formě, ve které se jednotlivý dluh vyskytuje. Dluh České

republiky je z většiny sekuritizován (88 % v roce 2010), dluh Estonska pak převládá ve formě půjček (74 % v roce 2010).

4.5 Komparace veřejného dluhu České republiky a Estonska

Veřejný dluh na počátku existence České republiky i Estonska byl velmi nízký, obzvlášť v porovnání se zbytkem Evropy a také v porovnání s nově vzniklými zeměmi ve střední a východní Evropě. V roce 1995 dosahovala hodnota veřejného dluhu v České republice 14 % HDP a v Estonsku hodnoty 9 % HDP. Česká republika sice dosahuje hodnoty o něco vyšší, ale rozdíl není příliš velký. Vývoj v následujících letech jde ruku v ruce s vývojem státního rozpočtu. V případě české republiky hrají důležitou roli rostoucí dluhové náklady na zvyšující se veřejný dluh. Vývoj veřejného dluhu je viditelný v tabulkách č. 4.2 a č. 4.3. V tabulkách je pro představu, jak se vyvíjela ekonomika zobrazena také míra růstu reálného HDP.

Tabulka 4. 3: Vývoj veřejného dluhu a schodku/přebytku SR v ČR a EE

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Schodek/přebytek SR ČR (% HDP)	-12,8	-3,1	-3,6	-4,8	-3,6	-3,6	-5,6	-6,5	-6,7
Schodek/přebytek SR EE (% HDP)	1,1	- 0,3	2,2	- 0,7	- 3,5	- 0,2	- 0,1	0,3	1,7
Veřejný dluh ČR (% HDP)	14,0	11,9	12,6	14,5	15,8	17,8	23,9	27,1	28,6
Veřejný dluh EE (% HDP)	8,2	7,6	7,0	6,0	6,5	5,1	4,8	5,7	5,6
Růst reálného HDP ČR (%)	6,4	4,5	- 0,9	- 0,2	1,7	4,2	3,1	2,1	3,8
Růst reálného HDP EE (%)	6,5	5,9	11,7	6,8	- 0,3	9,7	6,3	6,6	7,8

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

Tabulka 4. 4: Vývoj veřejného dluhu a schodku/přebytku SR v ČR a EE

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Schodek/přebytek SR ČR (% HDP)	-2,8	-3,2	- 2,4	-0,7	-2,2	- 5,8	- 4,8	- 3,1
Schodek/přebytek SR EE (% HDP)	1,6	1,6	2,5	2,4	- 2,9	- 2,0	0,2	1,0
Veřejný dluh ČR (% HDP)	28,9	28,4	28,3	27,9	28,7	34,4	38,1	41,2
Veřejný dluh EE (% HDP)	5,0	4,6	4,4	3,7	4,5	7,2	6,7	6,0
Růst reálného HDP ČR (%)	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	- 4,7	2,7	1,7
Růst reálného HDP EE (%)	6,3	8,9	10,1	7,5	- 3,7	-14,3	2,3	7,6

Zdroj: Eurostat (2012), vlastní zpracování

5 Závěr

Téma veřejného zadlužení je velmi aktuální, hlavně pokud se veřejný dluh dostane na takovou úroveň, kdy určitá země přestane být schopna dostát svým závazkům. Dluhové krize v některých zemích Evropské unie, přidělávají vrásky na čele nejednomu představiteli těch ekonomik, které musí platebně neschopné země udržet nad vodou. A to často za velkou cenu. V sázce je totiž stabilita celé Evropské unie, resp. eurozóny. Česká republika stále zapadá do skupiny zemí s nižším veřejným zadlužením, a to i přesto že v roce 2011 hodnota veřejného dluhu dosahovala 41,2 % HDP. Hlavní problém v případě České republiky, představuje neměnný se vzestupný trend rostoucího veřejného zadlužení. Právě proto, by si Česká republika a celá Evropská unie měla vzít příklad ze zemí, které dokážou své rozpočty ukončit přebytkově a jejich veřejný dluh je minimální. Nutno ale podotknout, že takových zemí je v Evropské unii velmi poskromnu. Představitelem vzorku zemí s jednocifernou hodnotou veřejného dluhu a přebytkovým státním rozpočtem je Estonsko. Jeho veřejný dluh i přes vliv hospodářské krize byl v roce 2011 6 % HDP.

Stanovený cíl bakalářské práce bylo objasnění vývoje veřejného dluhu České republiky a Estonska a vliv institucionálních podmínek na jeho vývoj.

První kapitola, která je zaměřena na teoretickou část se věnuje základním pojmům, které souvisí se zadlužením. Vysvětluje rozdíl mezi státním, vládním a veřejným dluhem. Popisuje možnosti členění veřejného dluhu, jako je dluh čistý a hrubý, nebo vnější a vnitřní. Objasněny jsou také formy, ve kterých se veřejný dluh vyskytuje (půjčky, nebo státní dluhopisy). Rozpočtový deficit, jakož jedna z příčin vzniku veřejného dluhu, je také podrobně rozebrán. Opomenuty nemohou být ani Maastrichtská kritéria a Pakt stability a růstu. Z důvodu možných nepřesností v užitých datech, jsou také popsány metodiky užívané při výpočtu veřejného dluhu. Každá mezinárodní organizace má svou odlišnou metodiku výpočtu, která způsobuje mírné odchylky. Evropská unie (ESA 1995), OSN (SNA 1993) a MMF (GFS 1986, 2001).

Druhá kapitola analyzuje vývoj veřejného dluhu a jeho složek, jak v České republice, tak v Estonsku. V krátkosti je u obou zemí nastíněna transformace, jako výchozí bod budoucího ekonomického vývoje a v rámci něj i vývoj zadlužení. U obou zemí byla u procesu transformace zvolena šoková terapie. Časem se ukázalo, že to byla správná volba. Vývoj veřejného dluhu šel v prvních letech samostatné České republiky správným směrem. Nejen, že mírně klesal (v roce 1995 byl veřejný dluh 14 % a v roce 1996 klesl na historicky nejnižší hodnotu 11,9 %), ale také docházelo k internalizaci a sekuritizaci. Zlom

nastal v roce 1997, odkdy veřejný dluh nepřetržitě roste (výjimkou byly roky 2005 – 2007, kdy nastal mírný pokles, ale vzhledem k tomu, že byla ekonomika na vrcholu, měl být pokles dluhu mnohem razantnější). Veřejný dluh české republiky je z většinové části (v roce 2010 to bylo 93,2 %) tvořen dluhem centrální vlády, tedy dluhem státním. Forma, ve které se veřejný dluh nejčastěji vyskytuje, jsou státní dluhopisy (87,6 % v roce 2010) a ty největším podílem drží finanční rezidenti (66 % v roce 2010). Od roku 2004, roste ale i podíl nerezidentů, kteří drží české státní dluhopisy. Estonský veřejný dluh, byl v roce 1995 8,2 % HDP a tento podíl, až na výjimky klesal. Na nejnižší hodnotu se dostal v roce 2007 a to na 3,7 % HDP. Státní rozpočet od roku 1995 končil střídavě schodkem nebo přebytkem. Od roku 2002 již jenom přebytkem. Tyto finanční prostředky, vzniklé z přebytku státního rozpočtu spolu s dalšími financemi, estonská vláda spořila jako rezervu. Tohle opatření se ukázalo, jako velmi chytrý počín. Když v roce 2008 propukla krize a příjmy do státního rozpočtu plynuly v omezenější míře, namísto zadlužování vláda sáhla po těchto rezervách. Státní rozpočet byl deficitní pouze v letech 2008 a 2009. Struktura veřejného dluhu, je v jistých ohledech odlišná od struktury veřejného dluhu České republiky. Větší podíl z veřejného dluhu, tvoří dluh místní vlády (v roce 2010 to bylo 53,6 %). Estonsko je členěno na 226 místních samospráv a velký počet oblastí jsou ale malé a chudé oblasti, které nedostatek financí, řeší půjčkami. V roce 2008 centrální vláda nařídila omezení těchto půjček, čímž nejspíše uchránila řadu těchto oblastí před bankrotem. Veřejný dluh Estonska je ze 74 % (v roce 2010) tvořen půjčkami a většina dluhu je držena stejně jako v České republice, finančními rezidenty. Avšak podíl nerezidentů je taktéž značný.

Ve třetí kapitole je velký prostor věnován institucionálním podmínkám. A to politickému systému, daňovému systému a důchodovému systému. U vlády se v České republice střídají strany levicového i pravicového směru. V Estonsku je jasná převaha pravice. Od samých počátků, proto bylo v Estonsku podporováno podnikatelské prostředí. Daňový systém Estonska je velmi jednoduchý, administrativa spojená s daněmi zabere estonskému podniku v průměru 85 hodin ročně. Jako jedna z prvních zemí (již v roce 1994), Estonsko zavedlo jednotnou sazbu daně z příjmu, kterou každoročně o 1 p.b. snižovalo (od roku 2008 je toto snižování pozastaveno). Rozvoj podniku, je podporován nulovým zdaněním reinvestovaného zisku. Sociální jistota např. v podobě důchodů je však o poznání nižší než v České republice. Důchody v Estonsku patří k nejnižším v Evropě. Na druhou stranu, již dávno proběhla důchodová reforma, která stojí na třech pilířích. Státní důchod (první pilíř) je doplněn dalšími dvěma pilíři, které mají udržet životní úroveň

obyvatelstva na podobné úrovni, jako před důchodovým věkem. Daňový systém České republiky, je na tom co do složitosti o poznání hůře. Čas, který musí podnik strávit okolo přípravy, podání a placení daní je v průměru 557 hodin ročně. Daňové zatížení bylo v roce 2010 podobné jak v ČR, tak v Estonsku, ale vývoj byl odlišný. V roce 2004, bylo daňové zatížení podstatně nižší v Estonsku (30,6 %). V České republice bylo 37,8 %. K největšímu poklesu daňového zatížení v České republice došlo v roce 2009, tedy po reformě, která mimo jiné, zavedla jednotnou sazbu daně z příjmu. V Estonsku, naopak v rámci úspor, docházelo ke zvyšování daňové zátěže. Důchodový systém České republiky a jeho reforma, byla po dlouhé roky předmětem diskuzí a různých úprav. Přesto stále nefunguje systém, který by řešil tuto slabinu veřejných financí (v roce 2010 byl schodek důchodového systému 35,6 mld.). Vládní výdaje (v % HDP), jejichž výše bezesporu ovlivňuje zadlužení státu, jsou nižší v Estonsku. V roce 2005 byl rozdíl přes 11 p.b.

Veřejné zadlužení se v České republice dostalo do nelichotivých čísel. Snižování veřejného dluhu, bude dlouhodobé, obtížné a dotkne se řady obyvatel. Ale je naprosto nezbytné pro následující vývoj celé ekonomiky. Estonsko dokázalo své zadlužení udržet na minimální hodnotě, ale rozhodně to nebylo „*zadarmo*“. Obyvatelé Estonska nepoznali takovou štedrost státu, jako obyvatelé České republiky, ale na druhou stranu jsou si vědomi, že jsou příkladem nejenom pro celou Evropskou unii. Když bylo v roce 2008 potřeba provést úspory, které znamenaly například až 40% snížení mezd ve veřejném sektoru, nebo velké propouštění, neprotestovali.

.

Seznam zdrojů

MONOGRAFIE

- CABADA, Ladislav et al., 2008. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1388-1.
- DANČÁK, Břetislav, POSPÍŠIL, Ivo a RAKOVSKÝ, Adam. *Pobaltí v transformaci: Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska* Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2248-5.
- DVOŘÁK, Pavel, 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-075-1.
- DRÁBEK, Antonín, 2000. *Hospodářský vývoj pobaltských republik 2000*. Praha: Balt-East. Nová Baltika; č. 14. ISBN 80-86383-03-2.
- HOLMAN, Robert, 2000. *Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*. Praha: CEP. ISBN 80-902795-6-2.
- KAŇA, Radomír, 2010. *Evropská unie A*. 2 vyd. Ostrava: Ediční středisko VŠB-TU Ostrava. ISBN 978-80-248-2202-0.
- KARPOVÁ, Eva, 2004. *Vývoj ekonomik zemí střední a východní Evropy v letech 1991 až 2003 (Stručný přehled – upravené vydání)*. 2 vyd. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0804-4.
- NAHODIL, František, et al., 2009. *Veřejné finance v české republice*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-162-5.
- OCHRANA, František, PAVEL, Jan a VÍTEK, Leoš et al., 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance* Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3228-2
- PEKOVÁ, Jitka, 2011. *Veřejné finance: Teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-698-1.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- BÚRY, Tomáš. *Maastrichtská kritéria a jejich kritika* [online]. AMO, 4. března 2010 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/publikace/maastrichtska-kriteria-a-jejich-kritika.html>.
-
- BUSINESSINFO. *Estonsko: Vnitropolitická charakteristika* [online]. Businessinfo 2010, [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/estonsko-vnitropoliticka-charakteristika/2/1000907/>.
- BUSINESSINFO. *Finanční a daňový sektor* [online]. Businessinfo, 12. prosince 2011 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/estonsko-financni-a-danovy-sektor/5/1000907/>.
- BUSINESSINFO. *Výdajové paušály pro podnikatele* [online]. Businessinfo, 24. dubna 2012 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/dane-ucetnictvi/vydajove-pausaly-pro-podnikatele/1000465/63801/>
- ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Penzijní reforma – její potřeba, návrh, příležitosti a důsledky pro finanční sektor* [online]. ČBA, 1. června 2011 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.czech-ba.cz/data/articles/down_28828.pdf.
-
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Evropský systém účtu, ESA 1995* [online]. ČSÚ, 15. června 1999 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/nufil/ESA95_cz.pdf
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistiky* [online]. ČSÚ, 1. října 2011 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistiky>
- KABELOVÁ, Andrea. *Politický systém České republiky* [online]. Česká republika 21. ledna 2010, [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Objevte-CR/Fakta-o-CR/Politika/Politicky-system-Ceske-republiky>.
- LAURI, Maris. *Monetary and financial systém* [online]. Estonica, 3. října 2009 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.estonica.org/en/Economy/General_overview_of_Estonian_economy/Monetary_and_financial_system/.
- LAURY, Maris. *State finances and economic policy* [online]. Estonica, 23. února, 2012 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.estonica.org/en/Economy/General_overview_of_Estonian_economy/State_finances_and_economic_policy/.

- LIDOVKY. *Státní dluhopisy už se prodávají. Kolik vynesou?* [online]. Lidovky, 3. října 2011 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://byznys.lidovsky.cz/statni-dluhopisy-uz-se-prodavaji-kolik-vynesou-f5h-/moje-penize.asp?c=A111003_081510_moje-penize_mev.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001* [online]. MFČR, 18. listopadu 2005 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Metodiky_ESA_95_GFS_1986_a_GFSM_2001.pdf.pdf.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Náklady státního dluhu* [online]. MFČR, 6. dubna 2012 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/naklady_sd.html.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Státní závěrečný účet za rok 2010* [online]. MFČR, 17. června 2011 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/statni_zav_ucet.html.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Struktura a vývoj státního dluhu* [online]. MFČR, 5. června 2012 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vrsd_dluhova_statistika_9927.html.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Transformační náklady v ČR* [online]. MFČR, 25. března, 2006 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/transfor_nakl_CR.html.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zadluženost územních rozpočtů* [online]. MFČR, 15. října 2011 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zadluzenost_uzem_sprav_celku.html
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zákon č. 190/2004 Sb.* [online]. MFČR, 1. dubna 2004 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zakony_1039.html.
- PENSIONIKESKUS. *Estonian pension systém* [online]. Pensionikeskus, 1. ledna 2009 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.pensionikeskus.ee/?id=628>.
- PURJU, Alari. *The currency board arrangement* [online] Estonica, 9. října 2009 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.estonica.org/en/Economy/Transformations_in_the_Estonian_economy_in_the_1990s/The_currency_board_arrangement/.

- STATISTICS ESTONIA. *Statistical database: Economy* [online]. Statistics Estonia, 1. ledna 2012 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Economy/databasetree.asp.
- SCHNEIDER, Ondřej. *Skromný stát neznamená chudý stát* [online]. Liberální institut, 20. ledna 1997 [cit. 8. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.libinst.cz/clanky.php?id=275>.
- VANČUROVÁ, Alena. *Daňové reformy ČR* [online]. KDPCR, 3. června 2009 [cit. 8. 5 2012]. Dostupné z: <http://www.kdpcr.cz/Data/files/pdf/vancurova.pdf>.

Seznam zkratek

atd.	a tak dále
apod.	a podobně
EE	Estonsko
ESA	European System of Integrated Economic Accounts
EU	Evropská unie
EUR	euro
č.	číslo
ČR	Česká republika
GFS	Government Finance Statistic
HDP	Hrubý domácí produkt
Kč	Koruna česká
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Česká strana lidová
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
mld.	miliarda
MMF	Mezinárodní měnový fond
např.	například
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
ODS	Občanská demokratická strana
ODA	Občanská demokratická aliance
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
resp.	respektive
SNA	System of National Accounts
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
TN	transformační náklady

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. 5. 2012

Koutná Pavlína

Seznam tabulek

Tabulka 3. 1: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v ČR	22
Tabulka 3. 2: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů v ČR	22
Tabulka 3. 3: Vývoj zadluženosti obcí v ČR (v mld. Kč)	25
Tabulka 3. 4: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu v ČR (v % HDP)	26
Tabulka 3. 5: Transformační náklady ČR (v mld. Kč)	27
Tabulka 3. 6: Náklady na státní dluh ČR (v mld. Kč)	27
Tabulka 3. 7: Vývoj makroekonomických agregátů v ČR	28
Tabulka 3. 8: Vývoj deficitu státního rozpočtu v ČR	29
Tabulka 3. 9: Vývoj zadlužení obcí v ČR (v mld. Kč)	29
Tabulka 3. 10: Vývoj zadlužení krajů v ČR (v mld. Kč)	30
Tabulka 3. 11: Vývoj úrokových nákladů státního dluhu v ČR (mld. Kč)	33
Tabulka 3. 12: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů Estonska	35
Tabulka 3. 13: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu Estonska (v % HDP)	36
Tabulka 3. 14: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů Estonska	36
Tabulka 3. 15: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu Estonska (v % HDP)	37
Tabulka 4. 1: Vývoj daňového zatížení (v % HDP)	47
Tabulka 4. 2: Vývoj vládních výdajů (v % HDP)	51
Tabulka 4. 3: Vývoj veřejného dluhu a schodku/přebytku SR v ČR a EE	54
Tabulka 4. 4: Vývoj veřejného dluhu a schodku/přebytku SR v ČR a EE	55

Seznam grafů

Graf 3. 1: Vývoj státního dluhu ČR (mld. Kč)	23
Graf 3. 2: Vývoj veřejného a státního dluhu v ČR (v % HDP)	24
Graf 3. 3: Vývoj veřejného dluhu ČR (v % HDP).....	28
Graf 3. 4: Podíl dluhu centrální vlády a dluhu územních samosprávných celků v ČR.....	31
Graf 3. 5: Struktura veřejného dluhu podle držitele státních dluhopisů v ČR.....	32
Graf 3. 6: Struktura veřejného dluhu podle nástroje v ČR	32
Graf 3. 7: Vývoj veřejného dluhu Estonska (v % HDP)	35
Graf 3. 8: Vývoj veřejného dluhu Estonska (v % HDP)	37
Graf 3. 9: Podíl dluhu centrální vlády a dluhu místní správy a samosprávy v EE.....	38
Graf 3. 10: Struktura veřejného dluhu podle držitele státních dluhopisů v EE	39
Graf 3. 11: Struktura veřejného dluhu podle nástroje v EE.....	39
Graf 4. 1: Vývoj průměrné výše důchodů v ČR.....	49
Graf 4. 2: Vývoj průměrného důchodu v EE.....	50
Graf 4. 3: Vývoj schodku/přebytku státního rozpočtu v ČR a EE	53